

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

ŞUBAT 1969

SAYI 56

CİLT : 10

250 KURUŞ

TÜRLON
Türk Nylon 6 ipliği

SİFAŞ

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI

A. Ş.

MERKEZİ : Bursa — Sanayi Bölgesi

Telefon: 33 12 — 26 44

BÜRO : Bursa — Atatürk Caddesi, Ticaret Bankası, İş Han Kat 1
Tlf: 44 89

BÜRO : İstanbul — Unkapanı Atatürk Bulvarı, Manifaturacılar
Çarşısı No. 3501 — 3502 **Telefon:** 22 35 73 — 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	500.— TL.
İç sahife	400.— TL.
Arka kapak içi	500.— TL.
Arka kapak	750.— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrî sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İçtimai ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATATÜRK

C İ L T : IX

SAYI : 56

Ş U B A T 1969

Fiatı : 2.5 T.L.

Yıllık: 30-6 Aylık: 15 TL.

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Müdürü : FARUK ÇEHRELİ

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

YAZI HEYETİ :

İstanbul

Fazlı AYVERDİ

Nihat BATUR

Solmaz BURAL

Faruk ÇEHRELİ

Zeki ERGİNSU

Şemsettin GÜLER

Esin KUYULULU

Mecit PİRHASOĞLU

Atalay ŞAHİNOĞLU

Rıdvan YÜKSELEN

Ankara

İmren AYKUT

İ. Taner BERKUN

Oktay EMED

Fahrettin TUNÇÖZ

Meliha TURKAN

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi * * *
3. Ekonomik Durum Reha BAVBEK
7. Ayın Ekonomik Olayları Faruk ÇEHRELİ
15. Özel Sektörün Teşkilatlanması
Meselesi İsmail Hüsrev TÖKİN
19. Türkiye'de İdari Reform Gereği Hamdi MEHTER
23. Altın — Türk Lirası ve Devalüasyon ... Yüksel BİLGİN
26. Merkez Bankasının Turizmle ilgili
Bir görevi Zerrin GÜÇ
28. Kalkınma Siyasetinde Tasarrufun
Rolü Akın ERDEM
35. İşletme İçinde Yetki İlişkileri Yıldırım KILKIŞ

Derginin Sesi !...

Sevgili ve Değerli Okuyucularımız,

Bundan bir müddet evvel Fakültemizin bünyesinden ayrılarak kurulduğunu ve bu yıl tedrisata başladığını duyurduğumuz İşletme Fakültesinin kuruluşu ister istemez bütün İktisatçıları harekete geçirdi. Bir yanda talebe kardeşlerimiz Üniversite için reform hareketi modasına uyarak tekliflerini yaptılar. Diğer yandan bizler de gerek dergi, gerekse CEMİYET Yöneticileri olarak üzerimize düşen çalışmayı en iyi ve müsbet bir şekilde neticelendirmek üzere Fakülte ilgilileri ve Sayın Dekan Dr. Abdullah Türkoğlu beyle müzakerede bulunduk. Mutabakata vardığımız noktalarda görüşümüzü Fakültemize yazılı olarak bildirdik. Bu teklifte daha ziyade İktisatçıya piyasada üstünlük kazandıracak pratik vasıfları da veren bir eğitim sistemine gidilmenin zaruretlerine değindik. Pratik dersleri ve talebelikte stajın şart olduğu üzerinde durulduğu gibi işletme Fakültesi karşısında İktisat Fakültesinin İşletme bölümüne daha fazla kuvvet kazandırıcı dersler konularak günün icaplarına uyulmasının önemini de bilhassa belirttik.

Gerek talebe kardeşlerimizin, gerekse biz mezunların bu dikat çeken teklifleri Fakültemizde bir reorganizasyona gidilmesinin şart olduğunu açıkça göstermiştir. Sevinerek öğrendiğimize göre Fakültemiz ilgilileri müracaatlarımızı ciddiye alarak esaslı bir reform çalışmasına başlamışlar bile!... Daha ziyade mesleki bir ihtisaslaşmayı hedef tutan çalışmalarının maliye, istatistik sosyal siyaset, siyasi ilimler, işletme branşlarından sevk-ı idare ve reorganizasyon elemanı yetiştirecek şekilde yürütülmekte olduğu sanılmaktadır.

Bütün bu müracaat ve çalışmaların iktisatçıya daha rahat ve faydalı bir mesai yaratmak için yapıldığına inanıyoruz.

Sevgi ve Saygılarımızla,
İKTİSAT DERGİSİ

Ekonomik Durum

İhracat Sorunumuz ve Düşündürdükleri

Reha BAVBEK

Bilindiği gibi, dışticaret dengesi devamlı şekilde açık veren bir ülke olarak memleketimizde ihracatın artırılması konusu, senelerdenberi üzerinde en fazla söz edilen, teklifler ileri sürülen konulardan biri olmuştur. Bu alanda fiili-

yata intikal eden çeşitli tedbirlere rağmen ithalâta da müşahade edilen artış sebebiyle dış ticaret dengesindeki açık azalmamış hatta aşağıdaki cetvelde de görüldüğü gibi 1966 yılında bir evvelki yıla nazaran bir misli çoğalmıştır.

Milyon dolar (1)

	1963	1964	1965	1966	1967
İhracat	368.1	410.8	463.7	490.5	522.7
İthalât	687.6	537.2	572.0	718.3	484.7
Dış ticaret dengesi	— 319.5	— 126.4	— 108.3	— 227.8	— 162.0

Bununla beraber cetveilin incelenmesinde, 1963-1967 döneminde ihracatın küçümsenmeyecek derecede arttığını görüyoruz. Hatta öyle ki 1963-1966 yıllarındaki ihracat, plân hedeflerinin üstüne çıkmıştır. Birinci Beş Yıllık Plân'da önceki yıllarda görülen gelişmelerin etkisiyle ihracat 1963'te (FOB) 348 milyon dolar,

1966'da 427 milyon dolar olarak tahmin edilmişken, ihracat gerçekleşmesi uygulanan ilk 4 yılda Plân hedeflerini % 12 aşmıştır. 1963-1967 Birinci Beş Yıllık Plân tahminleriyle fiili ihracat miktarı aşağıdaki cetvelde karşılaştırılmış bulunmaktadır.

Yıllar	Plânda öngörülen ihracat miktarı (milyon \$)	Fiili ihracat tutarı (Milyon \$)	Fark (%)
1963	348	368	+ 5,74
1964	374	411	+ 9,89
1965	394	464	+ 17,96
1966	427	490	+ 14,75
1967	457	522	+ 14,22
		Ortalama	+ 12,47

Cetvelde de görüldüğü şekilde ihracatta bu dönemde bir artışın sağlanması yapısal bir değişmeden çok elde mevcut bazı tarımsal ürün stoklarının eritilmesi, ihracata yönelen tarımsal ürünlerin üretiminin arttırılması gibi nedenlerle izah olunmaktadır. (2)

Bütün bunlara rağmen, İkinci Beş Yıllık Plân'da da belirtildiği gibi, Türk dış ticaretinin geçmiş dönemdeki uzun vadeli eğiliminin genellikle millî gelirdeki sınırlayıcı bir faktör olarak tesir icra ettiğini kabul etmek gerekmektedir.

Böylece, ihracatta vâki gelişmenin yeter olmadığı, memleketimiz ekonomisinin bir bütün hâlinde ilerlemesi için ihracatımızda bir hamleye ihtiyaç olduğu sonucuna varmış bulunuyoruz.

Bu sonuç bizi malum suali sormaya bir kere daha zorlamaktadır. İhracatımızın arttırılması kabil midir? Kabilse bu

nasıl mümkün olacaktır?

Kanaatimizce bu suale cevap aramadan önce, ihracatımızın bünyesi üzerinde durmakta fayda vardır.

Aşağıdaki cetveldən de anlaşıldığı üzere, tarım ürünleri ötedenberi ihracatımızın ana unsurunu teşkil etmektedir. Gerçekten 1963 yılında toplam ihracatımızın % 77'sini 1964 yılında %75,8 ini, 1965 yılında % ni tarım ürünleri teşkil etmiş, 1966 yılında bu nisbet % 77,2 olmuştur. Yani, tarım ürünlerinin ihracatımızdaki hissesi 1963 yılındanberi ihracatımızın 3/4 ünden fazla olarak, ufak değişikliklerle aynı kalmış bulunmaktadır.

İhraç edilen sanayi ürünlerinin genel ihracatımıza nisbetinde ise az da olsa bir azalma müşahade edilmiş ve bu nisbet 1963 yılında % 19,9 iken 1964 'te %20,5, 1965'te % 19,5 ve 1966'da % 18,0 olmuştur.

Yıllar	Tarım ürünleri	Madencilik ve taşocaklığı	Sanayi ürünleri	Toplam
1963	284,2	10,5	73,3	368,0
1964	311,5	15,0	84,3	410,8
1965	351,9	21,0	90,8	463,7
1966	379,0	23,0	88,3	490,5

Bu duruma göre ihracatımızın arttırılması lâzımdır derken evelemerde bu artışın hangi nevi birimlerde olabileceğini tesbit etmenin zarureti hissedilmektedir.

Bu konuda yapılan kaba bir inceleme dahi, tarım ürünleri ihracatının arttırılmasının, belli başlı ihraç mallarımızda, tütün hariç, seneden seneye devreden büyük stoklar mevzubahis olmadığına göre bu ürünlerin istihsalının artmasına bağlı olduğu görülecektir. Ancak,

istihsalı narttırılmasındaki zorluklar ve bugüne kadar tarım ürünleri istihsalındaki gelişmenin pek hızlı olmaması gibi hususlar bir tarafa bırakıldığında ve istihsalın arttırılmasının kabil olduğu bir an için kabul edildiğinde dahi, bu istihsal artışının ihracata tahsisinin mümkün olup olmayacağı münakaşa konusudur.

Zira, evvelâ gelenekler ihraç mallarımızı teşkil eden tarım ürünlerinin talebi yönünden bir yetersizlik mevzubahistir. Meselâ fındık, üzüm vs. gibi ürünlerin istihsalı arttırılrsa dahi bu ürünlere alıcı bulunması müşkülât arzedecektir.

Saniyen, böyle bir artışta dahili tüketimin de nazara alınması zarureti vardır. Çünkü millî gelirdeki artışla birlikte iç tüketimin artması da tabii olduğundan, artan üretimin büyük mikyasta dahilde tüketileceğini kabul etmek lâzımdır.

Böyle olunca ihracatımızda bir bün-yıl değişikliği zarureti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Nitekim 1968-1972 yıllarına ait İkinci Beş Yıllık Plân'da da bu zarurete uygun olarak, ihracatın yapısında köklü bir değişiklik yapılmasının ve sanayi ürünleri ihracatının hızla arttırılmasının öngörüldüğünü müşahade ediyoruz.

Beş Yıllık Plân'a göre bu amacın tahakkuku için:

a. İhracata dönük sanayiler kurulmasına ve teşvik edilmesine öncelik verilmesi,

b. Tarıma dayalı sanayiinin kurulmasına özel bir önem verilmesi, dolayısıyla işlenmiş tarım ürünleri ihracatının teşvik olunması, esasları kabul edilmiş bulunmaktadır.

Bu arada, sanayi ürünleri ihracatının hızla arttırılabilmesinde bilhassa yeni sanayileşen memleketimiz yönünden üzerinde durulması gereken bazı husus-

lar olduğunu hatırdan çıkarmamak lâzımdır. Zira, sanayi ürünleri ihracatının hızla arttırılabilmesi, kurulacak sanayilerin Dünya pazarlarında rekabet edebilir bir güce sahip olmasına bağlıdır. Bu itibarla bu amaçları gerçekleştirecek projelerin, özellikle uygulanacak teknolojinin seçiminde maliyet yapısı, Dünya fiyatları ile rekabet imkânlarının ve kalite yüksekliğinin gözönünde bulundurulması lâzımdır.

İkinci Beş Yıllık Plân'da, dönem sonunda ihracatın genel yapısında meydana gelmesi beklenen değişme nisbetleri de belirtilmiş bulunmaktadır. Şöyle ki, 1972 yılı sonunda toplam ihracatın 720 milyon dolara çıkacağı tahmin edilirken, bu miktar içindeki sanayi ürünleri nisbeti de % 27,3 olarak hesaplanmıştır.

Plân'da ihracattaki sanayi ürünleri yüzdesindeki artış, seneler itibariyle, aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Yıllar	sanayi ürünleri nisbeti
1967	17,7
1968	18,5
1969	19,8
1970	21,6
1971	24,0
1972	27,3

Böylece, tahminler tahakkuk ederse 1972 yılında sanayi ürünlerinin toplam ihracattaki nisbetinde 1966 yılına nazaran %10'a yaklaşan bir artış tahakkuk etmiş olacaktır.

Yine İkinci Beş Yıllık Plân'a göre 1972 yılına kadar ihracattaki artış tahminleri şöyledir:

Yıllar	İhracat hedefleri (milyon dolar)
1967	510.0
1968	540.0
1969	575.0
1970	615.0
1971	665.0
1972	720.0

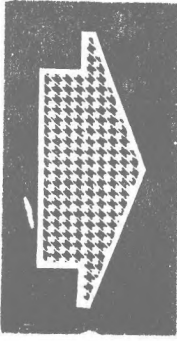
Ancak bu gelişmeye rağmen, Plân'da ithalât miktarında da 5 yılda % 42,9 nisbetinde bir artış öngörüldüğünden bu 5 yıllık dönemde ticaret dengesi açığının %46,3 nisbetinde bir yükselmeye 395 milyon dolara çıkacağı hesaplanmıştır.

SONUÇ

Görüldüğü gibi dış ticaretimizde gerekli hamleler yapılması öncelikle ihracatın bünyesindeki değişikliğe bağlı bulunmaktadır. İhracatın bünyesindeki de-

ğişikliğin, yani ananevi tarım ürünleri ihracı yanında sanayi ürünleri ihracatının arttırılmasının ne gibi tedbirlerle sağlanabileceği konusuna başka bir yazımızda değinmek istiyoruz. Ancak, burada şunu ifade edelim ki, İkinci Beş Yıllık Plân hedeflerine ulaşırsa, dış ticaret dengesindeki açık bertaraf edilememekle beraber ihracatın % 41,2 nisbetinde artması sağlanacak, böylece dış ticaretin ekonomik gelişmeyi engelleyen bir faktör olma vasfı, hiç olmazsa bir dereceye kadar ortadan kaldırılmış olacaktır.

Ayın Ekonomik Olayları

Ortak Pazar Topluluğunun Türkiye'nin Geçiş Döneminde yapacağı İşler Hakkındaki Görüşü

Faruk ÇEHRELİ

1 Ocak 1970 tarihinden itibaren Türkiye'nin Ortak Pazarla olan ilişkileri hazırlık dönemine girmiş olacaktır. 22 yıl sürecek bu devre zarfında Türkiye ile Ortak pazar arasında gümrük birliğinin temini için tedrici bir gelişme düşünülmektedir. Taraflar Türkiye'nin Ortak pazar ile birden bire karşılaşmasının Türkiye zararına meydana çıkaracağı büyük aksaklıklara meydan vermemek için anlayışla hareket etmenin gerektiğini kabul ederek; gümrük birliğine varılması için yapılacak tarife indirimlerinde Türkiye'nin daha yavaş hareket etmesini uygun görmektedirler.

AET tarafından ortaklık çevresine giren bütün konularda incelemeler yapılarak taraflarca kanul edilmesi şartı ile

bir tedbirler silsilesi düşünülmüştür. Bu tedbirleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

A — Sanayi sektöründe

1 — Türkiye'nin uygulayacağı tarife indirimleri

2 — Türkiye'nin uygulamakta olduğu miktar kısıtlamalarının kaldırılması

3 — Serbest ticareti engelleyen diğer tedbirlerin Türkiye tarafından ortadan kaldırılması,

4 — Türkiye tarafından üçüncü ülkelere ortak gümrük tarifelerinin uygulanması,

5 — Türk mallarına uygulanmakta olan tarife ve miktar kısıtlamalarında topluluğun yapacağı indirimler.

B — Tarım sektöründe**C — Ortaklığın Diğer konularında**

- 1 — Topluluktaki Türk İşçileri
- 2 — Türkiye'ye Mali Yardım

A — Sanayi sektöründe : Topluluğa karşı gümrük himayesinin tedrici olarak indirilmesi Türkiye'nin menfaatine olmaktadır. Böylece rekabete açık duruma gelecek olan Türk ekonomisine dinamizm getirecek sebepler ortaya çıkacak ve kalkınma planında da yer alan, yapılması gerekli reformların gerçekleştirilmesinde başarı sağlanabilecektir. Bu sebepten tarife indirimleri ve miktar kısıtlamalarının kaldırılmasının sadece AET tarafından değil, değişik hızda olmak üzere Türkiye tarafından da ele alınması gereklidir. İndirimler prensip olarak Geçiş Dönemi'nin başlangıcından itibaren yürürlüğe girmelidir. Türk ekonomisini halihazır zayıf durumunu ve gelişmelerinin önceden tahmin edilmesinde ki güçlüğü gözönüne alarak Topluluk, şartlara göre karşılıklı değiştirilebilmek üzere bir program hazırlanmasını teklif etmektedir.

Teklif edilen program şunları kapsamaktadır:

— Türkiye'nin uygulayacağı tarife indirimleri : Türkiye'nin Topluluk ile aynı seviyede indirim uygulaması realist olmayacağına göre aşağı yukarı eşit sayıda maddeyi kapsamak üzere değişik zamanlarda tarife indirimlerinin uygulanacağı 3 mamul listesi hazırlanmalıdır. İlk listedeki malların gümrükleri 6 ilâ 8 yılda, ikinci listede yer alacak olanların 12 yılda, üçüncü listeyi meydana getireceklerin ise 22 yılda indirilmelidir. Türkiye'nin her halikârda ithal etmek zorunda olduğu yatırım malları, indirimin en süratli uygulanacağı maddeler olabileceklerdir. Türkiye bu nevi mamuller için Geçiş Dönemi'nin daha başlangıcından itibaren

baren %60 tarife indirimi uygulayabilmektedir.

Bu üç listeli programa göre 1991 yılında gümrük resimlerinin tamamen kaldırılması mümkün olacaktır. Gümrük indirimlerinin en yavaş uygulanacağı ve en çabuk indirim sağlanıp kalkınma faaliyetlerinin hızlandırılmasının temin edileceği malların tesbiti, her şeyden önce Türkiye'ye ait olacaktır.

— Türkiye'nin uygulamakta olduğu miktar kısıtlamalarının kaldırılması : Gümrük birliğine varacak olan tedrici gelişmede Türkiye'nin, sadece tarife konusunda değil, aynı zamanda ticaretin serbestleştirilmesinde de gayretler göstermesi gerekmektedir. Hâlen Türkiye'de ithalatın büyük bir kısmı kısıtlanmış durumdadır. Bu konuda ilk adım ithali serbest bırakılacak mallar listesi tesbit etmek suretiyle belli seviyede bir serbestleştirilmenin tayini olmalıdır. Bu listedeki mallar için gelecekte hiç bir miktar kısıtlaması uygulanmamalı ve korunma tedbirleri dışında yeniden kısıtlamalara gidilmemelidir. Bu liste dışında kalacak mallar için Türkiye'nin AET'ye genel kotalar açması ve en çok 22 yılda bu kotalarda da tam bir serbestleşmeye gidilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan yine miktar kısıtlamaları problemi ile ilgili olarak ithal edilecek malları karşılayacak değerde para transferinin sağlanması lüzumludur. Hâlen, ödemeler dengesi güçlükleri nedeniyle bu transferlere, önemli sayılabilecek gecikmelerden sonra izin verilmekte olduğu görülmektedir.

— Serbest ticareti engelleyen diğer tedbirlerin Türkiye tarafından ortadan kaldırılması : Türkiye'de serbest ticaret, gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarına eşit tesirli olarak engelleyen, çok sayıda tedbir bulunmaktadır. Bu tedbirlerin bir envanterinin yapılması ve bunların tarife indirimleri ile miktar kısıtlamalarının kaldırılması gerekmektedir.

sıtlamalarını kaldırılmasına paralel olarak tedrici bir şekilde bertaraf edilmeleri lüzumludur.

— **Türkiye tarafından üçüncü ülke - lere Ortak Gümrük Tarifesi'nin (OGT) uygulanması :** Gümrük birliği, Türkiye'nin üçüncü ülkelere Ortak Gümrük Tarifesi uygulamasını gerektirmektedir. Ancak, halihazır Türk gümrük tarifesi, Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesi'nden yüksek olduğundan bu konuda alınması gerekli tedbirler için önemli bir durum mevcut bulunmamaktadır. OGT'nin uygulanmasında durumunu tayin etmek Türkiye'yi ilgilendirmektedir.

— **Türk mallarına uygulanmakta olan tarifeler ve miktar kısıtlamalarında Topluluğun yapacağı indirimler :** AET, yapmakta olduğu ithalatına Türkiye'den talep etmekte olduğu indirim hızından daha süratli bir indirim ve serbestleştirme uygulamaya hazırlanacaktır. Geçiş Dönemi'nin başlangıç tarihinden itibaren Topluluk, Türkiye lehine derhal % 60 nisbetinde vergi indirimi uygulayabilecek ve bütün miktar kısıtlamalarını kaldırabilecektir. Ancak, bilhassa tekstil sanayii mamulleri gibi bazı maddeler, bu kolaylıklar dışında kalabileceklerdir. Halihazır tarifelerin %40 ını meydana getiren, geriye kalan kısmın kaldırılması ise, ilki 1973 yılı başlarında, ikincisi 1975 yılında olmak üzere herbiri % 20 nisbetinde olarak ele alınacak ve iki dönemde yerine getirilecektir.

B — Tarım Sektöründe : Bu konuda ortaklık sistemi özel anlaşmalar ile devam edecektir. Ortak Tarım politikasının nihai gayesi şüphesiz tarımsal ürünlerin serbest dolaşımı olacaktır. Ancak Türkiye, Topluluk tarım mekanizmasını hâlen uygulamadığından dolayı, daha başlangıçta serbest dolaşımın sağlanması imkânsız olmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin geleneksel ürünlerini teker teker

ele alıp gerekli tedbirler uygulamak suretiyle bu ürünlerin pazarlanabilmesini sağlayabilecek pratik bir metodun takibi gerekecektir. Bilindiği gibi Türkiye hâlen fındık, tütün, kuru üzüm, kuru incir ve turuncgiller gibi bazı ürünlerin AET'ye ihracında tercihlî sistemden istifade etmektedir. Bu konularda yeni kolaylıklar uygulanmasına karar verilebilecek ve uygun tedbirler alınarak ticaretin tedricen geliştirilmesini, öte yandan da Türkiye'nin tarım politikasının Topluluk tarım politikasına paralel hale gelmesini sağlamak üzere, her üç yılda bir durum gözden geçirilecektir. Diğer taraftan Türkiye'nin Topluluğa karşılık olarak verebileceği konular incelenecektir. Bu, Türkiye'nin (gıda yardımı dışında) ticarî olarak ithal ettiği ziraî ürünlerin belli bir nisbetinin Topluluk lehine kullanılmasını ifade etmektedir. Bu tedbirler başlıca Türkiye'nin ithal talepleri ile ilgili olarak hububat ve süt mamullerini kapsamaktadır.

Ortaklığın Diğer Konuları :

Topluluk görüşü sadece gümrük birliğinin tedricen gerçekleştirilmesini ele almaktadır. Ancak bu durum Geçiş Dönemi'nin sadece iki sektörü ilgilendirdiği anlamına gelmemelidir. İleriki görüşmelerde, bilhassa Topluluktaki Türk işçileri ve Türkiye'ye malî yardım konuları ele alınacaktır.

1. Topluluk'taki Türk İşçileri : Topluluk iş piyasasındaki Türk işçileri, meslekî eğitimleri, sosyal güvenlikleri ve diğer problemler özel kolaylıklara konu olabileceklerdir. Bu sahada Topluluk hâzır durumunu tayin etmemiştir.

2. Türkiye'ye Malî Yardım : Bu yıl sonunda eski malî protokol sona erince yeni bir protokolün yürürlüğe girmesi mutlaka ele alınacaktır. Ancak bu görüşmeler gümrük birliği konusundaki hukukî bakımdan ayrılmaktadır. Konu Toplu-

luktan daha çok üye ülkeleri ilgilendirilmektedir. Mamafih, üye ülkeler delegasyonları ile Topluluk yardımlarının idaresinden sorumlu Avrupa Yatırım Bankası uzmanları bir araya gelerek, malî yardımlar konusunda AET yönünden teknik çalışmalara şimdiden başlamış bulunmaktadırlar.

ZENGİN ÜLKELERİN FAKİR ÜLKELER KARŞISINDAKİ TUTUMU

Geri kalmış ülkelerin kalkınma için yaptıkları çalışmalarda tarihi imkânsızlıkların ağır bastığı, sanayileşmiş ülkeler karşısında himaye tedbirlerine rağmen tediye bilançolarını islâh edemedikleri görülmektedir. Ortaşark siyaset tedbirleri, devletleştirmeler ve sosyalizasyon hareketleri kalkınma gayretlerinin semere vermemesi karşısında bu ülkelerin baş vurmak mecburiyetinde kaldıkları yollar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomilerini; ferdi hürriyetleri bağlayıcı, uzun vadeli düşünüldüğü takdirde, çıkar yol olmadığı artık bir gerçek olarak kabul edilen top yekun devletleştirme hareketlerinden korumak isteyen devletlere gelişmiş ülkelerin yardımında bulunması gerekir. Zengin ülkelerin fakir ülkelere yardım etmesi gerektiği konusu, dünya nizamının demokratik düzende kalmasının bir şartıdır da. Kütleleri yalnız hissi yondan tahrik ederek, varılacak hedef olarak gösterilen komünist sistem karşısında maddi imkânsızlıklar içinde bulunan, insan haysiyetini rencide edecek bir yaşama bilzarure itilen kütleleri aklın gösterdiği yola sevk etmek imkânsızdır.

Birleşmiş Milletler'de Zengin ülkelerin fakir ülkelere yardımında bulunması gerektiği benimsenerek «Birleşmiş Milletler Birinci On Yıllık Plânı» tatbiki konulmuştur.

«Dünya Ticaret ve Kalkınma Konferansı» başkanlığından istifa eden Dr.

Raul Urebisch, Birleşmiş Milletler Nezindeki Duhabirler Derneğinin verdiği bir veda yemeğinde, «Birleşmiş Milletlerin birinci on yıllık kalkınma plânının başarısızlığa uğramasının başlıca sorumluları, gelişme yolundaki ülkelerin ticaretini kolaylaştırmak için hiçbir şey yapmayan, sanayileşmiş ülkelerdir» demiştir.

Bununla birlikte, Prebisch, «yeteri kadar çaba göstermeyen» üçüncü dünya ülkelerini uyarmış ve şöyle demiştir.

«Yapılarında esaslı bir reforma gitmedikçe, bu ülkeler, İkinci On Yıllık Kalkınma döneminde de aynı sonuca mahkumdurlar. Zengin ülkelere istenen malî yardımlar, mekanik otomatik bir işlem değil, Üçüncü Dünya ülkelerinin uygulamaya başladığı iktisadî programların ve reformların geçerliğine bağlıdır».

Prebisch'e göre, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı, yeni bir aşamaya, müzakere ve uzlaşma aşamasına girmiştir. Fakirlerle zenginler arasında teşkilâtın ilk yıllarında görülen ayrıllıklardan sonra - güç durumda olanlar lehine tercihler sistemi ve ek finansman gibi bazı fikirler tutunmuştur. Bunları uygulamak için iyi bir formül bulmak gerekmektedir.

İSTANBUL TİCARET ODASI 24. YILINA ULAŞTI

İktisadî hayatımızın değerli teşekküllerinden biri olan İstanbul Ticaret Odası 87 hizmet yılına ulaşması münasebetiyle Hilton otelinde bir kokteyl ve akşam yemeği vermiştir.

Millî Ekonomimizin çeşitli yönleri üzerinde uyarıcı bir çalışma yapan İstanbul Ticaret Odası, Ekonomi politikamıza yön verenlerin ve bilimsel çalışma yapanların sık sık istifade ettikleri değerli bir kaynaktır. Bilhassa ilmin müsbet ve ya -

nılmayı haddi asagariye indiren buluş - larını tatbikatçıların hizmetine vermesi üyeleri ve toplum için yapıcı olan yönü - dür. Değerli iktisatçıların, vazife aldıkları İstanbul Ticaret Odasının muhtelif şu belerinde, iktisat ilminin yeni hamleleri üzerine titizlikle eğildiklerini memnuni - yetle görmekteyiz. İstanbul Ticaret Oda - sının takdire şayan bir yönü de; hadise - leri yalnızca Millî Ekonomimize fayda yö - nünden incelemesi bir özel sektör kuru - luşu olmasına rağmen hususi menfaatle - rin akışına kendini kaptırmamasıdır. Ob jektif, bitaraf ve ilmi olmak İstanbul Ti - caret Odasının bilumum tutumlarının ka rakteristiği olarak görülmektedir.

Meclis Başkanı Sırrı Enver Baturun, Başkan Vekili Raif Onger Yönetim Ku - rulu Başkanı Behçet Osmanağaoğlu, Mec - lis ve Yönetim Kurulu Üyeleri; tanınmış iş adamlarımızın hazır bulunduğu kok - teyl'e İstanbul Valisi Vefa Poyraz Bele - diye Başkanı Dr. Fahri Atabey de teşrif etmişlerdir.

İstanbul Ticaret Odası yöneticilerini tebrik eder başarılar temenni ederiz.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE DİŞ TİCARET DENGESİNDEKİ İHRACAT LEHİNDEKİ FARK AZALIYOR

Amerika Birleşik Devletlerinin dış ti - caret dengesi 1968'de 726 milyon dolar ihracat fazlasıyla kapanmıştır. Bu fazla - lık bir önceki yılda 4 milyar 100 milyon dolardı.

Bu rakam, 1967'den beri görülen en düşük rakamdır. 1937'de aynı fazlalık 265 milyon dolara kadar düşmüş, rekor sayı - lan 1964'te ise yedi milyar dolara yüksel - mişti.

Dış ticaret konusunda, Ticaret Ba - kanlığı'nın yayımladığı rakamlara göre, ihracat 1968'de % 9 artmış ve 33 milyar 640 milyon doları bulmuş, buna karşılık

ithalattaki artış % 23'e yükselerek 33 milyar 114 milyon dolara ulaşmıştır.

Sebepler Avrupa otomobilleri :

Ticaret Bakan yardımcısı William Chartener, ithalattaki bu hızlı artışı kısmen içerdeki fiyatların artışına kıs - men de Amerikalılar da bazı yabancı mal lara ve özellikle küçük Avrupa ve Japon arabalarına karşı uyanan ilgiye bağla - maktadır.

Gerçekten de 1968'de Amerika yaban - cı ülkelerden bir milyon üzerinde ara - ba ithal etmiştir. Bunların 580.000'i «Wolkswagen» dir. Tüketim maddeleri it halinde ki artışın hemen hemen yarısını otomobil meydana getiriyor.

Öte yandan metal sanayiindeki grev lerin ve grev tehditlerinin de ithalatın artmasında önemli rol oynadığı sanılmak tadır.

Ticaret dengesindeki fazlalık, tah - minlerin biraz altındadır. Bu fazlalığın 1 milyar doları bulacağı sanılmaktaydı. Chartener'e göre, bunun, Başkan John - son'un iki hafta önce açıkladığı 150 mil - yon dolarlık ödeme dengesi fazlalığı üze - rinde bir etkisi olmayacaktır.

Chartener, 1969 yılı ile ilgili tahmin - lerin iyi olduğunu belirtmiştir. Geçen yıl ekonomiyi yavaşlatan ve enflasyonu ön - leyici tedbirlerin ihracatın artmasını en - gellediği anlaşılmaktadır.

Gerçekte de ödeme dengesinde dü - zeltme şimdiden başlamıştır. 1968'in kin ci yarısında fazlalık 530 milyon doları bul - muştur. Birinci yarıda bu rakam 311 mil - yon dolardı.

Chartener, Amerika'nın daha çok ih - raç edip, daha az ithalatta bulunması ge - rektiğini belirtmiş, fakat 1968 yılında dış ticaretten alınan kötü sonuçların «hima - yeciliğe» yeniden dönülmesine sebep ol - mayacağı umudunu belirtmiştir.

FRANSA KISITLAYICI TEDBİRLERE DEVEM EDECEK

Batı Almanya İktisat Nazırı Karl Schiller hafta içinde yaptığı açıklamada, Fransa'nın dışarıya para akışını önlemek maksadı ile almış bulunduğu kısıtlayıcı tedbirlerin hiç değilse bu yıl sonuna kadar devam edeceği kanaatinde olduğunu bildirmiştir.

Schiller bu açıklamayı Fransa Başbakanı Couve de Murville ve Maliye Bakanı Ortoli ile yaptığı görüşmeden çıkar ken yapmıştır. Alman İktisat Nazırı, Fransız yetkililerinin, son ayaklanma ve grevlerden sonra ücretlere yapılan yüzde 15 oranındaki zammı telâfi edebilmek için daha iki seneye ihtiyaç bulunduğuna inan dıklarını sözlerine ilâve etmiştir.

Schiller, Fransız Maliye Bakanının kendisine, ülkesinin vergi tedbirleri ve iskonto hadlerindeki ayarlamalarla fiyat artışlarını yüzde beşin üstüne çıkartmamakta kararlı olduğunu söylediğini bildirmiştir.

Öte yandan, iyi haber alan kaynaklara göre, Fransız Maliye Bakanı Ortoli, yapılan görüşmelerde, politika olarak döviz kontrollerini arzu etmediklerini, fakat bunların olumlu sonuç verdiğinin tecrübe ile ispat olduğunu söylemiştir.

Schiller, döviz spekülasyonlarının, parayı kaybeden ülkenin ekonomisinde ciddi zararlar tevhit etmemesi için alınması gerekli tedbirler hakkında Fransız yetkilileri ile görüş teatisinde bulunduklarını da açıklamıştır. Alman İktisat Nazırının geçen hafta başında İtalya'ya yaptığı ziyarette de bu konu üzerinde durulduğu bildirilmektedir. Yetkililer bu alanda alınması gerekli tedbirleri kapsayan bir plânın hazırlanmakta olduğunu ve 14 Nisan'da Merkez Bankası Guver-

nörlerinin Basel'de yapacakları toplantıda görüşüleceğini açıklamışlardır.

İNGİLTERE'DE DIŞ TİCARET AÇIĞI BÜYÜDÜ

İngiltere'de Şubat ayı dış ticaret açığının 148,8 milyon dolar olduğu bildirilmektedir. Bu, geçen Ekim ayından beri, bir ay zarfında karşılaşılan en yüksek açıktır. İlgililer, açıklanan bu rakamlardan sonra, İngiltere'nin yeni yılda yine bir sıkı bütçe ile karşılaşmasının mukadder olduğunu belirtmektedirler.

Şubat ayı içinde, ihracatta, Ocak ayına nazaran, 96 milyon dolarlık azalma olurken; ithalattaki artış 16,8 milyon dolar olmuştur. Şubat ayı ihracat toplamı 1,298 milyar dolar, ithalât yekünü ise 1,572 milyar dolardır.

Şubat ayı ihracat yekununun Temmuz ayından beri en düşük seviyede bulunduğu, ithalâtın ise son beş ayın en yüksek noktasını teşkil ettiği bildirilmektedir.

Bir hükümet sözcüsü, Ocak ayına nazaran ihracatta meydana gelen 36 milyon dolarlık düşmenin Amerika'daki liman işçileri grevine bağlı bulunduğunu söylemiştir.

İhracatta meydana gelen azalmanın özellikle otomobil ihracatında vuku bulunduğu anlaşılmaktadır. İngiltere'nin en önemli gelir kalemlerinden olan otomobil ihracatının bu ay içinde de, bu defa Fransa'daki grevler dolayısı ile, kayıplara uğrayacağı bildirilmektedir.

Öte yandan, Mart ayına ait dış ticaret rakamlarının 15 Nisan tarihinden önce açıklanmayacağı bildirilmektedir. 15 Nisan, Maliye Nazırının yeni bütçeyi açıklayacağı tarihtir.

1969 YILINDA ALMANYA'DA GELİŞME HIZININ AZALACAĞI SANILIYOR

Amerika Birleşik Devletleri Ticaret Bakanlığı hafta içinde yaptığı bir açıklamada, Batı Almanya'nın 1968 yılında gerçekleştirdiği gelişme hızının bu yıl da devam etmesinin mümkün olmadığını bildirmiştir. Bakanlığa göre, buna rağmen, kuvvetli bir gelişme temayülü, hiç değilse 1969'un ilk yarısında ülke ekonomisine hâkim olacaktır.

Bu yıl içinde muhtemel reel büyüme hızına ait tahminler yüzde 4,5 ilâ yüzde 3,2 arasında değişmektedir.

Ticaret Bakanlığı tarafından yayınlanan haftalık «International Commerce» adlı dergide, Almanya'da üretimin ve satışların güçlü bir gelişme içinde bulunduğu, işsizliğin düşük seviyesini muhafaza ettiği, sanayi siparişlerinin yüksek seviyede olduğu bildirilmektedir. Yazıda açıklandığına göre, Almanya'da hâlen, ticaret hayatında 1964-65 gelişme döneminde görüldenden çok daha sağlam ve yaygın bir güven duygusu hüküm sürmektedir. Bu sebeptendir ki, Alman sanayicileri, bu yıl içinde, geçen seneye nazaran beşte bir oranında daha fazla yatırım yapmayı planlamaktadırlar.

Yazıda, ekonominin bu olumlu işaretlere rağmen, 1969 yılı genel görünüşünün bu kadar iyimser bir manzara arz etmediği belirtilmektedir. Genel kanaat, ekonominin tam kapasite ve kalifiye işçi bulma imkânlarının hudutlarına yaklaşıkça, gelişme hızında bir yavaşlamanın kaçınılmaz olduğudur.

KISA HABERLER

★ Maliye Bakanlığı tarafından ya-

pılan açıklamaya göre, Fransa'da sanai istihsal Ocak ayında da yükselmiş bulunmaktadır. İnşaat ve kamu hizmetleri sektörleri hariç tutulduğu takdirde, sanai istihsal endeksi Ocak ayında, mevsimlere göre avarlanmış rakamlarla 177,5 e yükselmiştir.

★ Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan rakamlardan anlaşıldığına göre, Şubat ayında Japonya'nın ödemeler dengesi fazlası 2000 milyon dolar olmuştur. Ocak ayında ise, ödemeler dengesi 98 milyon dolar açık vermişti. Bakanlığa göre, mevsimlere göre avarlanmış rakamlarla ödemeler dengesi fazlası 250 milyon doları bulmuştur.

AMERİKAN YARDIMINDA KISINTI

Amerika'nın Türkiye'ye yapmakta olduğu yardım, geçen seneve nispetle yüzde elli azalmıştır. Askeri yardımda, beş yıllık projeye göre yüzde otuz kısıntı yapılacak, fakat miktar, geçen yılın altına düşmeyecektir.

ÖZEL SEKTÖR PROJELERİ İÇİN KREDİ

Devlet Plânlama Teşkilâtınca 1969 yılında uygun görülecek özel sektör projelerine 525 milyon liralık, karma kuruluşlara da 140 milyon liralık aracı müesseselerle kredi dağıtılacaktır.

SAHTE DOLARLAR

Son zamanlarda bütün dünya piyasalarına sahte dolar süren kalpazanların sayıları ve sürdükleri dolarlar hayli artmış bulunmaktadır. Interpol'un sıkı takı

bine rağmen, Fransa ve İsviçre para piyasalarında da sahte dolarlara tesadüf olunmaktadır. Muhtemelen İtalya ve Lübnan'da basıldıkları sanılan sahte dolar -

ları hakikilerinden ayırt etmek çok güç olduğundan, yabancılar, dolar alımından çekinmekte, yerine Fransız ve İsviçre altını almaktadırlar.

— 0 —

beciya

Özel Sektörün Teşkilâtlanması Meselesi

İsmail Hüsrev TÖKİN
İstanbul Ticaret Odası
Genel Sekreteri

Birtakım politik ve sosyal akımlar, yeraltı sularına benzer ve uzun zaman gizlide kaldıktan sonra yüzeye çıkmak imkân ve fırsatını bulurlar. 1960'dan sonra Türkiye'de de çeşitli politik ve sosyal akımların, hızlarını tedricen arttırmak suretiyle memleket yüzeyine yayılmakta olduğunu görmekteyiz. Bunlar sağ, sol, ortanın solu gibi isimler altında gruplanmakta veya gruplandırılmaktadır. İlimlilerinden aşırıları kadar çeşitli renk farkları gösteren bu akımlar, memlekette önceden hiç alışılmamış bir demokratik özgürlük manzarası vermektedir.

Sözünü ettiğimiz akımların bir kısmının yeni demokratik düzen içinde kuvvetli teşkilâtlanma çabası göstermekte olduklarını, politik ve sosyal çatışmalar da müstesna bir cephe kurmak imkânını bulduklarını müşahade etmekteyiz. Bilhassa sol akımlarda belirli bir şekilde ortaya çıkan bu nevi hareketler karşısında birçok çevreler özel sektörün tepki gösteremediği, kendi sosyal, ekonomik ve politik menfaatlerini temsil edecek

bir teşkilâtlanmaya gidemediği görüşünü ileri sürerek özel sektörün de teşkilâtlanmasının zorunluluğunu savunmaktadırlar. Ancak, bu görüşün savunulmasında özel sektörün teşkilâtlanmasından neyin kastedildiği açık olarak belirtilmemektedir.

Özel sektörün teşkilâtlanması çeşitli açılardan mütalâa olunabilir. Politik bir teşkilâtlanma mı kastolunmaktadır? Yoksa iktisadî alanda bir teşkilâtlanma mı düşünülmektedir? Yahut özel sektörün sosyal konularda birleşmesi fikri mi savunulmak isteniyor?

Bu sorular üzerinde ayrı ayrı durmakta fayda vardır.

a) Özel sektör, bugün esasen iktisadî teşkilâtlar içinde bulunmaktadır. Başta Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret oBrasaları, Odalar Birliği ve diğer çeşitli meslek odaları, meslek dernekleri ve kurumları, özel sektör mensuplarının kendi aralarındaki dayanışmayı sağlamak, mesleki menfaatlerini temsil etmek gayesi ile ku-

rulmuştur. Bu teşekküller bu yolda da çalışmaktadır. Ancak, bu örgütlerin Devlet İktisadî sektörü karşısındaki durumlarını memnurluk verici görmek kabil değildir. Devlet İktisadî Teşekküllerinin özel sektörden daha sağlam temeller üzerinde olduğu söylenebilir. Amme iktisat sektörüne dahil bütün iktisadî teşebbüsler, Devletin himayesi altında bulunmaktadır. Devletten tercihli muamelelere mazhar olmaktadır. Hattâ, Devletin himayesi sayesinde özel sektör alanına taşarak özel müteşebbisin yapması lâzım gelen işlere el atmaktadır. Bu tutumu ile Devlet İktisadî sektörü, özel sektörün karşısında kuvvetli bir rakip olarak yer almaktadır.

Bir iktidar, bir karma ekonomide özel sektörü yeteri kadar tutmayıp devlet teşebbüslerine daha riçhanlı haklar tanıdığı takdirde, bu iktidarın siyasî hüviyetinden şüphe edilir. Bizdeki garip durum şudur ki, iktidara gelen partiler, programlarında özel sektörü temsil edeceklerini vaad ettikleri halde tatbikatta hür teşebbüsü sınırlayacak en akla gelmeyen tedbirlere baş vurmaktadırlar. İktidarların bu tutumlarında devlet bürokrasisinin, Devlet İktisadî Teşebbüslerinin baskısını görmemek mümkün değildir. İktidarlar kendilerini bürokrasinin akıntısına kaptırmaktan kurtaramıyorlar. Şuurlu ve kesin bir özel teşebbüs siyaseti tatbikinde aciz göstermektedirler.

İktisadî teşebbüslerin önemli bir kısmının devlet elinde bulunmasının devlete iktisadî alanda baskı yapmak imkânı vermekte olduğuna da işaret etmek isteriz. İktidarda bulunmuş olan devletçi bir partinin, devlet işletmelerinden bir baskı vasıtası olarak faydalandığı görülmüştür. Her devletçi siyaset, devlet elinde bir iktisadî kudret temerküzüne yol açmaktadır. Bu kudret temerküzü, bir taraftan büroksiyi geliştirdiği gibi, diğer taraftan bürokrasinin özel teşebbüse kar-

sı bugün müşahede ettiğimiz az müsahahalı davranışlarını da beslemektedir.

Devletçi iktisat siyasetinin tatbikatında istikrarın bulunmaması, devlet sektörü sınırlarının daima belirsiz bırakılmış olması, iktisadî siyaset tedbirlerinin devamlı ve sürprizli değişikliklere uğraması gibi olaylar, iş hayatının muhtaç bulunduğu güvenin kurulmasına engel olduğu söylenebilir.

Karma ekonominin bu düzensiz işleyişi üzerinde durmak, iktidarları özel teşebbüs menfaatlerini temsil eden şuurlu bir siyasete davet etmek zarurîdir.

b) Sosyal alanda özel sektörün tek teşekkülü olarak İşverenler Sendikası gösterilebilir. Bu örgüt, iş anlaşmazlıklarında özel sektör menfaatlerinin işçi karşısında temsilcisi olarak yer almaktadır.

İşçilerin sendikalar halinde birleşmeleri, özel sektörü de işveren olarak teşkilatlanmaya mecbur etmiş ve İşverenler Sendikası kurulmuştur. Ancak, işçi sendikaları, menfaatlerini savunma bakımından işverenlere kıyasen daha müstesane hareket etmektedirler. Meselâ, toplu sözleşme konularında işçilerin kendi aralarında pek az anlaşmazlık çıktığı halde, bazı ahvalde işverenlerin bir grev çıktığında iş'in aksamaması maksadı ile isteklerinde birlikte hareket etmiyerek özel anlaşmalara vardıkları, birliği kırdıkları görülmektedir. Özel müteşebbisin ferdi çıkar yerine özel sektörün genel menfaati bakımından cephe birliğini koruması icabetmektedir. Bu alandaki teşkilatlanmanın tatmin edici olmadığı söylenebilir.

İşverenler Sendikasının bürokratik bir teşekkül haline gelmek istidadında olduğunu ifade etmek mümkündür. İşçi sendikalarını dinamizmini, İşverenler Sendikasında müşahade edemiyoruz. Sen-

dikaların ve T.İ.P.'in gittikçe kesifleşen yayın ve propaganda faaliyeti, işçi'de sınıf şuurunu uyandırmakta ve beslemektedir. Bugün, bir kısım işçilerin A.P., yahut diğer partilerde yer almaları, seçimlerde onlara oy vermeleri, henüz sınıf şuurlarının sisli olmasından ileri gelmektedir. İlerde bu partilerin işçi oylarından pek faydalanacakları zannedilmemelidir. Büyük servet kutuplaşmaları karşısında hayat şartları düzelmemiş sosyal gruplar, oylarını servet ehramının tepesinde olanlara vermekte çekimser davranacaklardır. Bu sosyal kanunun varlığını kabul ederek sosyal topluluklar arasında sosyal adaleti ve dayanışmayı tahakkuk ettirecek makul bir sosyal siyaset gütmek, iktidara gelecek partilerin akılcıca bir hareketi olur. **Özel sektörün istikbale güvenle bakarak endişesiz çalışabilmesi için, günlük dar menfaatler dışında şuurlu bir sosyal anlayışa varması zorunludur.**

Mevcut özel sektör teşekküllerinin iktisadî menfaatlerinden başka, gerek kendi güvenlikleri, gerek memleket güvenliği bakımından hükümetler üzerinde işaret ettiğimiz açılarda etkiye bulunması zamanını kaçırmamak lâzımdır. Özel sektörün gerek kendi bünyesinde, gerekse hükümet ile olan ilişkilerinde teşkilâtlanmasını bu manâda anlamak doğru olur. Böyle bir teşkilâtlanmanın nasıl tahakkuk edebileceği hususları hakkındaki pratik teklifler ise şüphesiz bu kısa yazımız içinde yer alamıyacaktır. Biz ancak probleme dikkati çekmekle yetineceğiz.

c) Özel sektörün siyasî teşkilâtlanması konusuna gelince; Ticaret ve Sanayi Odaları gibi meslekî teşekküller için bir siyasî teşkilâtlanmanın söz konusu olacağı söylenemez. Mevcut siyasî partiler (T.İ.P hariç), programlarında özel teşebbüs düzenini savunacaklarını ifade etmişler ve bu yolda teşkilâtlanmışlardır.

Özel teşebbüsün, meslekî teşekkülleri dışında siyasî maksatlar güden teşekküller kurması mümkündür. Partiler şeklinde olmayan bu teşekküllerin Millet Meclisi'nde yer almalarına imkân tasavvur edilemez. Başka memleketlerde Parlâmentoya katılmayan bu gibi örgütler, siyasî partilere destek olmaktadır. Tıpkı sosyalist partilerine sendikaların destek olmaları gibi. Sendikalar, kendilerini siyasî olmayan teşekküller saymalarına ve gerçekten de böyle olmalarına rağmen seçimlerde, siyasî ve sosyal hareketlerde daima sosyalist partilerinin en kuvvetli yardımcıları olarak sahneye çıkmaktadırlar. Kuvvetleri de, büyük kalabalıkları teşkilâtlandırmış olmalarından ileri gelmektedir.

Bugün, dünyanın her yerinde siyasî partiler iki gruba ayrılmaktadır. Bunların bir kısmı sendikalar ve hücre teşkilâtı ile geniş işçi ve halk kalabalıklarını teşkilâtlandıran sol eğilimli «kitle» partileridir. Öteki grup ise teşkilâtlanmamış kalabalıklara hitap eden partilerdir. Bunların kitle teşkilâtı yerine mahallî temsil nüveleri vardır, bizdeki il, ilçe teşkilâtı gibi. Bununla beraber özel teşebbüs topluluklarını temsil eden partiler şehirlerde esnaf teşekküllerinin, esnaf kooperatiflerinin, diğer meslek kurullarının, köylerde de kooperatiflerin ve diğer köy meslek teşekküllerinin desteğinden faydalanmak imkânını bulmaktadır.

Ticaret ve Sanayi Odalarının bünyelerinde gayet kalabalık bir özel teşebbüs camiası teşkilâtlanmış bulunduğu göre, bunların siyasî partilere en kuvvetli yardımcı ve destek olmaları kadar tabii bir hareket olamaz. Ticaret ve Sanayi Odaları, bugüne kadar bu bünyevî kuvvetlerini sahneye koymuş değildirler. Odalarda üyelerin çeşitli partilere mensup olmaları, siyasî parçalanmaya yol açmaktadır. Bu parçalanma, sosyal dü-

zene karşı girişilen hareketler önünde mütesanit bir cephe kurulmasına imkân vermemektedir. Esasen Odalar, günlük dar ticarî menfaatlerle görüşlerini sınırlandırmış olduklarından yüksek seviyeli siyasî bir anlayış da gösteremiyorlar.

Bugün, partiler dışında özel teşebbüs düzeni için çalışan çeşitli teşekküllerin ayakta durabilmesi, ancak maddî yardımlar ile olabilir. Özel teşebbüs teşekküllerinin ise bu teşekküllere maddî yardım yapmak hususunda pek hasis davrandığını günlük misallerde görmekteyiz. Halbuki özel teşebbüs düzeni aleyhinde çalışan teşekküllerin (kaynakları nereden olursa olsun) paraca sıkıntıdadır. Bu da gösteriyor ki, özel teşebbüs varlığının şuuruna henüz yeteri derecede ulaşmış değildir.

Ticaret ve Sanayi Odalarının, meslek teşekkülleri olmaları itibarıyla, doğru-
dan doğruya siyasî bir aksiyonun içine girmeleri mümkün olmamakla beraber, sözünü ettiğimiz örgütleri her bakımdan beslemeleri, siyasî partilerden özel teşebbüs menfaatlerini en iyi temsil ve müdafaa edenlere destek olmaları icabeder. Sosyal düzen konusunda artık şu veya bu parti meselesi ortada olmamalıdır.

Siyasî teşkilatlanmadan, Ticaret ve Sanayi Odalarının fiilen siyasî teşekküller haline gelmelerini veya bu nevi teşekküller kurmalarını değil, kalabalık üyeleri ile mevcut siyasî teşekküllere destek olmalarını, özel teşebbüs düzenini en şuurlu bir şekilde savunan siyasî teşekküllere ve partilere yardım etmelerini anlamak icabeder.

Türkiye'de İdari Reform Gereği

Hamdi MEHTER

Türkiye'de kamu kuruluşlarının iş - leyişinde gözüken aksaklıkları, idarede reform yapılmasını, bir yandan plânlı dö - nemin başarı şartlarından biri, öte yan - dan yeni bir toplum düzeni anlayışının gerçekleşmesi için gerekli bir aşama ol - ması bakımından, zorunlu hale getirmiş - tir.

İdari reformun metodu, alanı ve şek - li hakkında ileri sürülen görüşlerden Tür - kiye gerçeklerine uygun sonuçlara vara - bilmek için, önce idarede reform gere - ğini doğuran nedenleri ve reformun un - surlarını incelemekte fayda vardır.

Eğer, Osmanlı İmparatorluğu devrin - de uzun süre uygulanabilmiş öşür, haraç gibi vergiler bugün maliye kitaplarında hatıra olarak kalmışsa, keza bugün ka - zanç vergisinin yerini gelir vergisi sis - temi almışsa, bunları birer mevzuat de - ğıştirmelerinin sonucu olarak görmek ha -

talı olur. Vergi sistemimizin geçirdiği bu aşamalar, birtakım tarihi, ekonomik ve sosyal gelişmelerin yarattığı ihtiyaçlar - dan doğmuştur. Bu misalden hareketle, idari reformun unsurlarını açıklayabil - mek için, «toplumun hareketliliği» ve «idarenin kuruluşu» kavramlarını açıklı - ğa kavuşturmak gerekir.

Toplumun hareketliliğinden maks - adımız şudur: Her toplum devamlı bir o - luş, gelişme ve yeni şartlara intibak et - me halindedir. Toplumun bu özelliği çe - şitli ihtiyaçlardan doğmaktadır. Meselâ bir kalkınma plânının uygulanması, eko - nomik bünyede çeşitli etkiler ve oluşlar yaratır. Veya, nüfus artışı, yeni üretim ihtiyacını doğurur. Bir başka ifadeyle, toplumların hareketliliğini ve evremini, bizzat toplumun kendisi yaratır.

Diğer taraftan bir idari kuruluş, per - sonel, mevzuat, araç ve gereçlerden mey -

dana gelir. Ve idarî kuruluşu meydana getiren bu unsurlar, toplumun hareketliliğine nazaran statik karakterlidirler. Çeşitli toplumsal olay ve oluşlar yanında idarenin bünyesinin ve işleyişinin çok zaman değişmediği ya da yapılan değişikliğin idareye daha az bir hız kazandırdığı görülür.

Şu söylediğimiz iki hususu birlikte düşünelim: Toplum, bünyesinden doğan ve ihtiyaçlara dönük devamlı bir hareket halindedir. Buna karşıt, idarenin kuruluş ve işleyiş statik görünüştedir. Bu iki özellik, toplumun hareketliliği ile idarenin temposu ve bünyesi arasında zamanla bir fark, bir oransızlık ve tutarsızlık meydana getirmektedir. İşte, toplumun ileri gitmiş yeni şartlarına idarenin intibak ettirilmesi olayına idari reform diyoruz.

İdari reformu doğuran sebepleri 4 gruba ayırmak ve incelemek mümkündür:

1 — Devletin görev ve sorumluluklarının genişlemiş olması: Günümüzde devletler, klâsik jandarma devleti prensiplerinin çok ötesinde, tam bir sosyal devlet olma mecburiyeti içindedirler. Devlet fonksiyonlarındaki gelişmeler, idareyi yeniden düzenlemeyi zorunlu kılar.

2 — Harp hazırlıkları, özellikle harp sonrasında şartlarına intibak için idarede reforma ihtiyaç duyulur.

3 — Kişi ya da toplum ihtiyaçları zaman içinde büyük değişimler göstermektedir. Ekonomik ya da sosyal alanda hamle yapmak ihtiyacı, idarede reform yapma ihtiyacını da beraberinde getirir. Bu durum daha çok az gelişmiş ülkelerde gözükmektedir. Bu tip ülkelerin ekonomik hamleleri, özellikle kalkınma plân-

ları, idari reformla desteklenmek zorundadır. Aksi halde bu çabalar tek yönlü ve verimsiz olur. Bu hali, Hindistan'ın, Pakistan'ın ve Türkiye'nin plân uygulamalarında görmek mümkündür.

4 — Halkın ucuz, basit ve anlaşılabilir idari mekanizma isteği de idari reformu gerektiren nedenlerden biridir. Ancak, burada da gelişmiş ve az gelişmiş ülke ayırımı yapmaya ihtiyaç vardır. Kalkınmış ülkelerde, idare-halk ilişkilerinde, halkın fikirleri, temayülleri, tepkileri, baskıları ve benimsemeleri büyük önem taşır ve daima idareyi etkiler. Geri ülkelerde durum tam aksinedir. Başka deyimle, idare edenlerle edilenler arasındaki hareketin yönü, ileri ülkelerde aşağıdan yukarı, geri ülkelerde yukarıdan aşağı doğrudur. Geri ülkelerde bir yeniliğin, bir hareketin öncüsü, genellikle idari kadrolar olmaktadır. Bu bakımdan, halkın ucuz ve basit idari mekanizma isteğine uyarak idari reform yapma keyfiyeti, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için caRIDIR.

İdari reformun mahiyeti ve şümülü, idarenin unsurları ile sınırlıdır. Başka deyimle idari reformun fiili görünüşü, idareyi meydana getiren unsurların (personel, mevzuat, araç ve gereçlerin) yeniden seçimi ve değerlendirilmesi işlemi; bir tercihler manzumesinin uygulanması halidir. Bu ise bir metod ve organizasyon işidir. Metod ve organizasyonu da şöyle tanımlamak mümkün: İdarenin teşkilât, işlem ve usullerini, bilimsel araştırma ve teknik buluşlardan yararlanmak suretiyle yeni esaslara bağlamak, idareye ekonomik kazançlar sağlamak, işlerin kalitesini artırmak hizmetidir.

İdarenin halkla ilişkilerini ve idari reform gereğini Türkiye açısından değerlendirecek, aslında bir metod ve or-

ganizasyon işi olan idari reform hakkın-
da bugüne kadar çeşitli yanlış saplantı-
ların olduğunu, görürüz. Şöyle ki:

İmparatorluk devrinde, idari karar-
ların tek kişiden sadır olduğu, idare e-
dilenlerin teb'a sayıldığı malumdur. İra-
dei seniye ile teb'a arasında bulunan,
kadı, kazasker, sancakbeyi gibi idareci-
ler, saray tarafından yetkilendirilmiş, el-
lerinde beratlar ve fermanlar bulunan,
eşraf ve ayan sınıfından kişilerdi. Bu ida-
reciler, idari tasarruflarındaki yetkileri,
objektif hukuk kurallarından değil, elle-
rindeki berat ve fermanlardan aldıkları
ve kişisel eğilimlerine göre idari işlem
yaptıkları için, idare ile halkın arasında-
ki ilişkiler kopmuş; idareciler halkı teb'a
saymışlar, halk da idaredeki bozukluğun
sebebini, yanlış bir teşhisle, İmparator-
luğun memur sınıfı olan eşraf ve ayanda
aramıştır. Oysa idari bozukluğun nedeni,
objektif hukuk kuralları ve buna bağlı
idari düzenin olmayışındadır.

Cumhuriyet devri, Anayasa düzeni
içinde, kişi ve idarenin, hak, yetki, görev
ve sorumluluklarını objektif hukuk hü-
kümlerine bağlamıştır. Yeni devlet siste-
mi, yeni bir idari düzen getirmiştir. Ne
varki, daha evvel İmparatorluğun Avru-
pa'ya açılan penceresi daha çok Fransa'
ken Fransız bürokrasisi benimsenmiş ve
ya baktığı için, yeni idari düzen kurulur-
daha başlangıçta, bize pahalıya mal olan
bir kırtasiyecilik idari bünyemize idhal
edilmiştir. Bugün idarede reform yapma
gereğinin temelinde, hâlâ Fransız tipi
bürokrasinin tortusu vardır.

Bugün idarede gözüken aksaklıkla-
rın ve bozuklukların nedenini, hukuk
kurallarının yokluğuna veya eksikliğine
bağlamak doğru değildir. Belki de, idare-
de gözüken bozukluğun bir nedeni, hukuk
kurallarının fazla ve birbirleriyle irtibatsız

oluşundandır. Kanaatimizce, Türkiye'de
idari reformun yapılacağı saha ve un-
sur; 1 — Personel 2 — Metod ve orga-
nizasyon konularıdır.

1 — Personel konusu: Türkiye'de i-
dari yetkiler, hiyerarşinin en üst kade-
mesinde toplanmıştır. Alt kademeler ka-
rar yetkisinden yoksundur. Küçük işler
dahi yukarıdan sorularak yapılır. Bunla-
rın sonucu, üst kademe teferruatla uğra-
şır, kararlar geç alınır, geç uygulanır, ka-
rarların isabet derecesi azalır ve idarenin
işleri aksar.

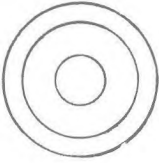
Diğer taraftan, Türkiye'de tahsilli ya
da kültürlü kişilerin çoğunluğu, idarenin
personelini teşkil eder. Bu ilk bakışta
memnuniyet verici gibi gözükebilir. An-
cak, tahsil yapmış kişilerin idareye inti-
sabı, zamanla ters sonuçlar vermiş, ida-
re diplomalıların geçim kapısı haline ge-
tirilmiştir. Bu hal o kadar ileri gitmiş-
tir ki, idarenin fonksiyonuna uygun per-
sonel istihdamı prensibi kaybolmuş, şa-
hıslara idarede iş bulma geleneği yaratıl-
mıştır. Bu halin doğuracağı sonuçlar şun-
lardır: Bir iş ünitesi çok sayıda insanın
elinde geçmekte, bürokratik işlemlere ta-
bi tutulmakta, ve çok pahalıya mal ol-
maktadır. Türkiye'de yapılacak idari re-
formda, personel konusunun saydığımız
gerçekleri üstünde durulmalıdır.

2 — Metod ve organizasyon : Türki-
ye'de, iyi işliyen bir organizasyonun ve
belli metodların idareye hakim olduğu
söylenemez. Aynı konu hakkında, biribi-
rinden farklı kararlar verildiği, idari üni-
teler arasında yetki aşamaları bulundu-
ğu, bazen yetkilinin bulunmadığı, ünite-
lerde standartların, koordinasyonun plân-
lı çalışmanın yokluğu, idari bünyemizde
sık sık görülen olaylardır. Bu durum, me-
tod ve organizasyon yokluğunun ifadesi-
dir. Metod ve organizasyon yokluğu ise,

hizmetin aksamasını, pahalıya mal olmasın, yanlış sonuçlara varılmasını, aynı hizmetin kişilere farklı uygulanmasını doğurur. Bunun içindir ki, yapılmak istenen idari reformda, metod ve organizasyon konusu büyük önem arzeder.

Netice olarak diyeceğiz ki: Türkiye'

de, kökleri tarihten, ekonomik şartlardan, sosyal bünyeden gelen bozukluk nedenleriyle, idarede reform yapılmasına ihtiyaç vardır. Ancak, reformun personel ve metod-organizasyon konularında yapılması gerekmektedir.

Altın - Türk Lirası ve Devalüasyon

Yüksel BİLGİN

Altının para olarak kullanılması ilk çağ devletlerinde görülür. Ve altının para olarak bu saltanatı XX. yüzyıl başlarına kadar sürer. Altın madeninin paslanmayı ve nedret unsurunu havi oluşu ona para olmak vasfını kazandırmış ve herkes tarafından kabule şayan görülmüştür.

Orta çağda Avrupa'da ticaretin gelişmesi ile şehirler arası mübadele artmış tüccarlar bu mübadele sırasında üstlerinde altın para taşımanın soygunlara karşı mahzurlu oluşu yüzünden paralarını mutemed sarraflara bırakarak onun yerine bir makbuz taşımayı uygun bulmuşlar ve bu makbuzlarla alış verişlerini yürütmüşlerdir. Banknotun ilk doğuşu böyle olmuş. Sarrafların gördüğü bu işi sonraları bankalar deruhte etmişlerdir. Bankaların ilk çıkardığı banknotlar yüzde yüz altın karşılığında idiler. Her isteyen banknotu götürüp üstünde ki değeri kadar altını geri alabilirdi. Sonraları banknotun altına yüzde yüz tahvili düşürüldü. Ve en sonunda da tamamen kaldırıldı. Daha sonra da kâğıt para sistemine geçildi.

1968 yılının en önemli ekonomik o-

laylarından biri de Batı Ülkelerinde görülen para krizidir. Sterlin'in devalüasyonundan sonra Doların ve Fransız Francının geçirdiği tehlike dünya para otoritelerini bir hal çaresi bulmaya sevk etmiş. Fakat bugüne kadar bir neticeye varılamamıştır. Bu arada Fransa'nın tekrar altın para sistemine dönülmesi teklifi ilgiyi sarı maden üzerine çekmiştir. Fransa'nın teklifi Dolar'ın dünya ölçüsünde bir para birimi olmaktan çıkarılması ve bunun A.B.D. ne sağladığı ekonomik faydadan bu devleti mahrum etmesi sebebi ne istinad etmektedir. Sebep ne olursa olsun Dolar bugün kuvvetli para olma vasfından epey kaybetmiş ve devalüasyondan kendisini altın karşısında iki fiat kabul ederek kurtarmıştır. Dolar'ın resmî değeri 1 once altın - 35 \$ dir. Fakat bugün serbest piyasada 1 once altın - 42,90 \$ a kadar yükselmiştir.

Türkiye'de de altın fiatları son zamanlarda kuvvetli artışlar kaydetmiştir. 1967 Eylül'ünde 1 gram altın 14,65 lira iken, 1968 in aynı ayında 17,50 TL. na yükselmiştir. Bu tarihten sonra altın fiatları daha sür'atle yükselmiş, 1968 Aralık sonunda altının bir gramı 18,40 TL.

sına çıkmış ve 25. Şubat. 1969 da 19,75 TL. nı bulmuştur. Bu fiat artışında dünya altın piyasasının da tesiri muhakkak vardır. Fakat esas sebep Türk Lirasının gizli enflasyona duçar oluşudur. Türk Lirası her geçen gün değerinden biraz kaymakta, bu düşüş ani olmadığı için de dik katleri üzerine hemen çekmemektedir. Yalnız iki veya üç yıllık devreler birden nazarı itibare alınırsa Türk Lirasının iş-tira gücündeki azalma hemen göze çarpar. Nitekim toptan eşya fiyatları endeksi de bu azalmayı doğrulayıcı mahiyettedir.

Aşağıdaki küçük tablo bu gerçeği gözler önüne sermektedir.

1953 — 100	1964	1965
Toptan eşya	269	293
Fiat endeksleri		
1966 1967	1968 Eylül	
306 322	329	

Tablodan da anlaşılacağı veçhile 1964 ten, 1968 e toptan eşya fiyatları endeksi 60 puan artmıştır.

Türk Lirasının iç değerinde meydana gelen bu düşüş dış değerine de inikâs etmiştir.

Aşağıdaki tablodan bu durumu takip edebiliriz.

1967 Eylül'ünde 1 once altın dahili piyasada değeri \$ 50,62 iken bu miktar 1969 Şubat'ında \$ 68,25'e yükselmiştir. Bugün

TL. nin resmî kurda değeri 9.— TL. - 1. \$ iken, serbest piyasada bu değeri % 50 daha düşüktür. Yani 13,50 TL. = 1.- \$ dır.

1969 Şubat'ında 1 once altının TL. değeri olan 614,28 TL. sını Dolar'ın serbest piyasadaki fiyatı olan 13,50 TL. sına bölersek 1 once altının Dolar olarak değeri 45,50 dir. Bu mukayese ve bu son rakam bize TL. nin enflasyonist baskılarından dolayı bir devalüasyonla karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Aşağıdaki rakkamlar 17. Şubat. 1969 da dünya borsolarındaki 1 once altının dolar olara kıymetini göstermektedir.

Şehirler	1 once altının \$ olarak kıymeti
Londra	42,65
Zürih	42,65
Paris	46,27
Frankfurt	41,13
Milâno	42,79
New-york	42,90

Türk Lirasının % 50 bir devalüasyonla tabii tutulması ile yani 1.- \$ = 9.- TL. yerine, 1 \$ = 13,50 TL. olması halinde 1 once altın \$ 45,50 olacak ve bu şekilde Türk Lirasının altın karşısında değeri diğer yabancı paralarla aynı seviyeyi bulacaktır.

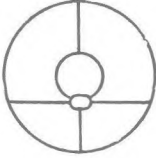
Devalüasyon aslında hiç bir zaman arzu edilen bir operasyon değildir. Fakat şartlar zorlayınca ve mecbur kalınca

Tarihler	1 gr. altın TL.	1 once (31,103gr)	1 once altının TL. değeri	\$	1 once altının dahili piyasadaki \$ olarak değeri
Eylül 1967	14,65	X 31,103	— 455,66	: 9 =	50,62
Ekim 1968	17,50	X 31,103	— 544,30	: 9 =	60,47
Aralık 1968	18,40	X 31,103	— 572,30	: 9 =	63,58
Şubat 1969	19,75	X 31,103	— 614,28	: 9 =	68,25
Şubat 1969	19,75	X 31,103	— 614,28	: 13,50 =	45,50

Kangreni olmuş, bu uzvu feda etmek ve bünyeyi kurtarmak lâzımdır. Türkiye de aslında fiili bir devalüasyon mevcuttur. İşçi Dolar'ı 11,50 TL. turist doları 12.- TL. ndan resmen alınmakta, harice giden vatan-daşa dolar 13,50 TL. ndan satılmaktadır. Bu değişik kurları tek bir kur altında toplamak hem adaletsizlikleri önlemek, hem de pratik fayda sağlamak bakımından gereklidir. Fakat bu işlemi yapmak fiili olan devalüasyona resmi bir hüviyet vermek olacaktır. Hiçbir Siyasî otorite kolay, kolay bir devalüasyonu ka-

bul etmek istemez. Çünkü bunun doğura-cağı mahzurları önlemek için alınacak ekonomik tedbirleri tatbik etmek kolay olmamakla beraber halk üzerinde meydana getireceği menfi psikolojik tesirleri de önlemek mümkün olamayacaktır.

Devalüasyonun bütün bu mahzurlarına rağmen ekonomik kanunlar karşısında direnmek enflasyona rağmen Türk Lirasının dış değerini sabit tutmak acaba daha ne kadar zaman mümkün olacaktır?

Merkez Bankasının Turizmle İlgili Bir Görevi

Zerrin GÜÇ

Turizm, ülkemizin en çok ümit besleyeceği bir gelir kaynağı olabilir. Ancak, bu konuda ciddi çalışmak gerektiği de bir gerçektir.

Turizm, herhangi bir endüstri branşı gibi yalnızca bir grup insana hitab etmikle kalmıyor; suya atılmış bir taşın yarattığı çemberler gibi bütün Vatan yüzeyine ve diğer konularla ilgili teşkilâtlara kadar yayılan, gelir yönünden tesbiti güç bir endüstridir. «Invisible» gelirler denilen bu tip gelirleri zor olmakla beraber gine de tesbit etmek gerekir. Şu aktif bilânço vermesi gerekmez. Bu gün nu belirtmeliyiz ki, turizmi nher zaman Almanya gayet iyi çalıştığı halde, Turizm endüstrisinde zarar etmektedir.

Turist'i en çok memnun eden şey, ihtiyaçlarının en iyi temin edilmesidir. Turizm, ekonomik bir değer olma özelliğini, ihtiyaçlara cevap verebilmesi ile kazanmaktadır.

Bütün ihtiyaçların karşılığı, bilhasa bir turist için, mübadele vasıtası olan paradır.

Bu gün Batı dünyasında ve bilhassa Angle-Sakson ülkelerde, itibarı para dediğimiz kâğıt ve madenî paralardan ziyade, çek'ler gibi, kaydı paralar, banka ve saikinden doğma paralar çok kullanılmaktadır.

Batılı veya Anglo-Sakson olmak, hiç bir zaman mutlaka dürüst olmak için bir sebep teşkil etmiyor. Gelen Turistler için de bazıları, yanlarına aldıkları travers çekleri kaybettiklerini, çeki aldıkları banka bildiriyorlar. Banka kendi memleketinde ilânını yapıyor ve artık bu çeklere çalışmış gözü ile bakılıyor.

Türkiye'ye gelen bir turist, kayboldu diye iptâl ettirdiği çekleri, buradaki bir banka'ya götürüyor; Durumdan habersiz olan Banka, bu çeklerin karşılığını ödeyip, çekleri Merkez Bankasına gönderiyor. Merkez Bankası gelen çekleri tetkik için bir aya yakın alakoyduktan sonra, çek ilgili bankaya gönderiliyor. Bankanın cevabı, bu çalışmış çekdir. Sahibinin üzerinde matbu imzası olduğu için, ikinci imzayı atan, ilk imzayı taklit etmiştir. Çek Merkez Bankasına, oradan

da aynı açıklama ile çeki ödeyen Türk Bankasına iade edilmektedir. Merkez Bankası, bu zararı kendi üstünden atmak la neyi halletmiş olmaktadır? Giden para bu Milletin parası değil midir? Kaldı ki Merkez Bankasının dış memleketlerde bir çok şubelere ve muhabir bankalara sahiptir. İptal edilmiş çekleri tesbit edip bunu merkeze bildirmesi ve merkezin de derhâl bütün bankalara tamim çıkar-ması gerekmez mi.? Ancak bu vazifesini yaptığı takdirde Merkez Bankası diğer bankaların dikkatsizliğinden doğacak kayıplara lâkayt kalabilir amma bu günkü alaturka çalışma usulü onu bu sorumluluktan kurtaramaz.

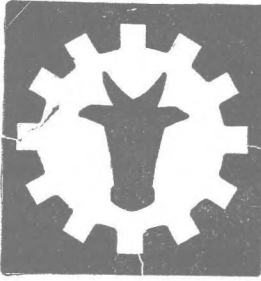
Kaybedilen şey yalnız bir bankanın ziyanı değildir. Bu banka, bir daha gelen çekleri almayacak, turist, birkaç düzenbazın yüzünden alınan bu karara isyan edecek, elindeki çekin değersizliği ve ancak Merkez Bankasında paraya çevrilebilme mecburiyeti ona çok ağır gelecektir. Bugün turist zamandan tasarruf etmek isteyen, vakdin kıymetini bilen in - çalışır hepsimizce malûm, Tatil saat ve sandır. Merkez Bankamız günde kaç saat günlerine rastlayan turist en azından «10» saat aç kalmak tehlikesine maruzdur. İş bu kadarla da kalmaz: Merkez Bankası bu günkü gibi önce çek karşılığını öde -

yip sonra istihbarat yapmaya devam ederse vaki olacak zararları devlet baba öder. Turist, kendisi dahil, çevresine öyle bir propoganda konusu olacaktır ki, Yunanlıların aleyhimize yaptıkları propogandalar, bunun yanında tesirsiz kalır.

Hakikat-i-halde, çek ile gelen turist en makbul turisttir. Memlekete giren geliri belirli hale sokar, çünkü karşılık bankalarca ödendiği için, aktif gelirin tesbiti mümkündür. Döviz kaçakçılığı da önlenmiş olur; çekler az çok kaliteli turist'i belirler.

Merkez Bankamızın bir çok işleri olabilir. İşlerin çok olması, Turizm gibi hayatî bir konuda, bilhassa bir devlet organının ihmâlini hoş görmemize sebep olamaz.

Merkez Bankası, seri çalışmayı bilen memurlarından bir servis kurup, dışarıdaki şubelerini daha dikkatli ve hızlı çalışmaya alıştırabilir, yabancı memleketlerdeki iptal edilmiş çekleri vaktinde istihbarat edebilirse bu işler kendiliğinden halledilebilir. Bu memleketin mutlu geleceğini hayal ederek, birçok yatırımlar yaptığı turizm endüstrimiz işte böyle yaygın bir endüstridir ve her halde bu kadarlık bir zahmete değer.

Kalkınma Siyasetinde Tasarrufun Rolü

Hesap Uzmanı
Çeviren: Akın ERDEM

İkinci Plânın yatırım hedefleri, iç tasarrufta çok önemli bir artışı öngörmektedir. 1972 de gayrisafi yatırımın, gayri - safi milli hasılanın % 24 ünden fazla bir kısmını temsil edeceği ve iç tasarrufun % 90 ından fazlası tarafından finanse edileceği tahmin edilmektedir. Bu amaca ulaşılması için, 1968 den 1972 ye kadarki beş yıllık gayri safi milli hasıladaki artışın üçte birinin, tasarrufa ayrılması gerekir. Yatırımlarda en büyük pay, kamu tasarrufları tarafından sağlanacaktır. Kamu tasarrufları 1967 de gayri safi milli hasılanın % 8,9 unu teşkil ederken, bu oranın 1972 de % 12,5 olması umulmaktadır. Halen yeter derecede önemli olmasına rağmen, özel tasarrufta da az bir artış öngörülmektedir.

A. Kamu kesimi tasarrufu.

Halen kamu kesiminin başlıca kaynağı merkezî yönetim bütçesidir. Ticaret veya üretim faaliyetlerinde bulunan İktisadi Devlet Teşekkülleri, kendi öz kaynaklarından çok az bir miktar tasarruf yaratmaya muvaffak olmaktadır. Fakat, Devlet tarafından yönetilen sosyal sigorta kurumu ve emeklilik sandığı, önemli miktarlarda mâli fazlalıklar meydana getirmektedirler.

Merkezî yönetim bütçesindeki cârî fazlalık, Birinci Plân döneminde önemli bir şekilde artmıştır; 1972 ye kadar da, 1967 de ulaştığı miktarın iki mislini geçmesi mümkündür. İlgililer, bütçede kayıtlı carî masraflar için, Birinci Plân dö-

nemindekine az çok uygun olarak, yıllık % 8,5 artış oranının devamını istemektedirler. Bu hedefin aşılması gerekir; aksi takdirde kamu tasarrufunda umulan artış, kısmen carî masraflardaki artış tarafından emilecektir. Şüphesiz, bazı kamu masrafı unsurları, sağlık ve millî eğitimde olduğu gibi, kalkınma çabasına doğrudan doğruya katılırlar. Maliyetleri değerlendirmek ve kamu kesimi programlarının uygulanmasını izlemek için mükemmelleştirilen yöntemlerin kullanılması, kamu masraflarının artışı üzerindeki denetimlerin ıslahına yarayabilir. Halen bu nedenle, fonksiyonel bir sınıflamaya göre, bütçe bölümlerinin değiştirilmesi yönüne gidilmektedir. Fakat Türkiye de, diğer ülkeler gibi, bütün kamu masrafları artırma tekliflerini, gerçekten kalkınmaya yararlı nitelikte olup olmadıklarını anlamak için, çok dikkatli incelemek zorundadır.

Vergi hasılatına gelince, İkinci Plânda, carî vergi oranları değiştirilmez ve vergi tahsil usullerini daha etkili kılacak hiç bir çaba gösterilmezse, yıllık artış oranının tüm olarak % 8, vasıtalı ve vasıtasız vergiler için karşılıklı olarak, Birinci Plân dönemindeki oranların hemen aynı olan % 8 ve 9 olacağı işaret edilmiştir. Ancak durum böyle olduğu takdirde, vergi hasılatı, kamu fonlarının mâruz kalacağı taleplere cevap vermek için yetersiz kalacak ve Devletin 1972 de 2,5 milyara ulaşması umulan kaynaklarında azalmalar olacaktır. İkinci Plân, Türkiye'nin bu açığı örtmek için gerekli fonları sağlayabileceği araçlar konusunda herhangi bir hususu ihtiva etmemektedir. Bu nedenle alınmak zorunluluğunda bulunan tedbirler, yıllık programlarda ayrı ayrı gösterilecektir. Yetkililer gerekli durumlarda bütçe masraflarını, vergi hasılatı ve uzun vâdeli iç borçlarla karşılamaya devam etmek temayülündedirler. Nisbetleri şüphesiz yükselebilecek olan vasita-

sız vergiler gelirinin, gerekli tamamlayıcı hasılatın üçte ikisini sağlayacağı farzoldunursa, yıllık kalkınma oranı, değil % 8 den biraz fazla, hattâ Birinci Plâna kıyasla önemli bir hızlanmayı gösteren % 12 ye yakın olabilecektir. Şüphesiz vasıtalı vergiler gelirini de, yılda %9 oranından fazla artırmak mümkündür. Bununla beraber, 1963 den beri gerçekleştirilmiş olan artışın üçte biri, ithalât (gümrük ve damga vergileri) ve dış seyahat vergilerinden gelmektedir. İthalât hacminin ve dolayısıyla ithal vergileri hasılatının artmaya devam etmesi beklenebilir. Gümrük ve damga vergilerinin yeniden yükseltilmesi, türk sanayiinin korunması amacını güdecektir. Bu güçlüğü bertaraf etmek için, dahilî vasıtalı vergiler matrahını genişletici araçları bulmak gereklidir.

İkinci Beş Yıllık Plândan, Türk yetkililerinin, üretim faaliyetinde bulunan Devlet Teşekküllerinin iç tasarruflarını geniş bir şekilde artırmaları temayülünde olduğu anlaşılabilir. Birinci Plânın da bu hususu gerçekleştirmek için önemli bir ıslahatı göze aldığını hatırlatmak uygun olur; ancak Birinci Plân tahminlerinin kısmen olumlu sonuçlanması, bu amaca ulaşmanın kolay olmayacağını gösterir. İktisadî Devlet Teşekküllerinin malî durumu halen pek parlak değildir. Bunun nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

— Teşebbüslerin yöneticilerine ve meclis karşısında sorumlu olan bakanlara verilen görevlerin açık bir tanımının yapılmaması.

— Memur sayısının çok fazla oluşu.

— Giderlerin, özellikle ücret giderlerinin, öngörülenden farklı bir şekilde düzensiz olarak artması nedeniyle uygulanan fiat denetimlerinin malî durum üzerinde hatalı bir görüşü uygulaması.

— Düşük kapitalizasyon.

— Amortisma nkarşılıklarının yeter-sizliği.

1964 de İktisadi Devlet Teşekkülleri Ye - niden Örgütlenme Komitesine verilen gö - rev, bu yıl sona ermiştir. Bu komitenin raporu halen hükümet tarafından ince - lenmektedir. İkinci Beş Yıllık Plânın iyi bir başlangıç yapabilmesi için, zaman kaybetmeksizin, genel olarak İktisadi Devlet Teşekküllerinin malî yönetimleri - nin ve etkilerinin islahı yönünde hareke - te geçmelidir.

Şimdilik, İktisadî Devlet Teşekkül - mını, merkezi yönetim bütçesinin yar - dımları ile Sosyal Sigortalar Kurumu ve Emeklilik Sandığı karşılayabilecektir. İkinci Plânda tesbit olunan hedefe göre bu kaynakların 1972 de, 1965 fiatları ile, 3,2 milyar liraya varması gerekmektedir. Sosyal sigortalara ve emeklilik sandığına girenlerin sayısı dikkate alınırsa bu rak - kamın mübalâgalı olmadığı anlaşılır.

B. Özel tasarruf.

İkinci Plân özel tasarrufta da önem - li bir artışı öngörmektedir. Bu hedef, ka - mu tasarrufu için tesbit olunan hedeften ayırddedilerek müstakilen düşünülemez. Ancak kamu tasarrufu, ağır bir vergile - me ile özel tasarrufun canlılığını hafif - letebilir. Ayrıca, mevcut kredi ve finans kuruluşlarında bir yenilik yapılmadan ve yetkililer bunlarla ilgili davranışları - nı değiştirmeden, özel tasarrufta önemli bir artışın elde edilmesi pek mümkün değildir. Tasarrufu toplamak ve onu ya - tırım suretiyle özel teşebbüslerin hizme - tine koymak için izlenen yöntemleri mo - dernleştirmekte acele etmelidir. Birkaç yıl önceki farklı sorunları çözümlmek üzere düzenlenmiş olan bugünkü sistem, artık iktisadi durumun günlük ihtiyaç -

larına uymamaktadır. Bu konudaki ge - rekli tedbirlerin bir kısmı İkinci Plânda yer almış olup, bankaların, Hazinesin ve Millî Plânlama Teşkilâtının temsil olun - duğu özel bir komisyon, Hükümete tav - siyelerini sunmak üzere halen bu sorun - ları incelemektedir. Bununla beraber, ta - sarruf ve yatırımda bulunanların alışkan - lıklarını değiştirmek için zamana ihtiyaç vardır. Ancak gerekli tedbirlerin derhal alınmaya başlanması gerekir. Aksi halde bir kaç yıl içinde, kredi eksikliğinin ve finans cihazındaki yetersizliğin, kalkın - manın devamına engel olması mümkün - dır.

Türkiye'de, özel tasarruf konusun - da kati rakamlar vermek güçtür. Genel - likle özel yatırımlar, bizzat yatırımı ya - pan tarafından, kendi tasarrufu ve özel ödünçlerle, bankacılık işlemleri dışında sağlanır. Özel inşaat işlerinin bir kısmı da bu şekilde finanse edilmektedir. Piya - sa faiz oranları şüphesiz banka kredile - ri faizlerinden çok yüksektir. Fakat bu daha ziyade ödünç verenin mâruz kala - bileceği riskler ve banka ödünçlerinin mübalâgalı şekilde kısıtlanmış olması - na bağlıdır. Banka ödünçleri faiz ora - nının hukuki tavanı % 10,5 olup vergi ve komisyonlarla bu oran % 14 veya % 15 e varır. Fakat bu şartlarla elde olunacak banka kredileri gayet azdır, ihtiyaçları - nın tamamını bankalardan elde edemi - yenler, özel kredi piyasasına başvurmaya mecbur kalmaktadırlar. Faiz dengesi bu iki oran arasında teessüs eder.

Faiz hadleri yetkililer tarafından tes - bit edilmiş olduğundan, halen bankalar arasındaki rekabet, çok pahalı reklâm kampanyaları ve yeni şubeler açılması şeklinde cereyan etmektedir. Böylece, en büyük meblâğı teşkil eden vâdesiz mev - duatın faiz oranı ile (% 3) müşteriler verilen banka kredileri faizi (% 10,5) arasındaki bazan 7 puana ulaşan farkın

izahı kısmen yapılmış olur. Bu sonuncu rakam kredinin gerçek masrafını göstermez. Buna ayrıca, bankanın komisyonu üzerinden hesaplanan % 20 oranındaki gider vergisini ve damga vergisini eklemek gerekir. Şu halde kredinin masrafı en iyi müşteriler için % 14 veya 15 e varmaktadır.

Özel tasarrufların artmasında rastlanan güçlükler, kısmen tasarrufta bulunanın gayrimenkule ve altına rağbet etmesi ile ilgilidir. Şayet tasarrufta bulunanlar yatırımlarını banka mevduatı şeklinde yapmaya teşvik olunsaydı, bankalar kredi açmakta daha geniş imkânlarla sahip olacklardı. Fakat böyle bir durumdan gereği gibi faydalanabilmek için, halen çok yüksek olan bankaların kredi faizlerin azaltacak araçların bulunması gerekir. Mevduat bankaları mevcut paranın ancak % 30 unu ihtiva etmektedirler. On yıldan beri bu oranın artmasını işaret eden hiç bir temâyül müşahade edilmemiştir. Türkiye'de çek kullanılmamakta olduğundan, bu durum pek şaşırtıcı değildir. Hattâ mevduat sahipleri dahi çek kullanmayıp, bankalarına yazılı tâlimatlar vermeyi tercih etmektedirler. Vergilerin de büyük bir kısmı nakit olarak ödenmektedir. Böylece, nakit kullanmanın azalışı aslâ mümkün olmamaktadır. Halen, ne kolayca el değiştirebilen ve geçici bir kullanıma mümkün olan türülü likidite şekillerinin örgütlendiği bir para piyasası, ne de bankaların bu işlemleri karşılayacak mekanizması mevcuttur. Bankalar dahi önemli meblâğlara ulaşan nakitleri muhafaza etmektedirler.

Türkiye'de, faaliyetlerini ülkenin her tarafında icra eden özel ticaret bankalarının sayısı yirmiyi aşmaktadır. Bu kuruluşlardan ayrı olarak, özel kanunlarla kurulmuş on bir kamusal bankanın, sı-

nırları açıkça belirtilmiş çalışma alanları vardır. On bir kamusal bankanın sermayesi, özel ticaret bankalarının sermayelerinin iki katını geçer. Fakat bu kamusal bankalardan ikisi, Ziraat Bankası ve Emlâk Kredi Bankası toplam sermayenin yarısına sahiptir. Banka kredilerini artırmak için rastlanan güçlükler, kısmen, ticaret bankalarının yüksek kredi faizleriyle ve bunların verdikleri ödünçlere karşı garanti olarak kabul edebilecekleri malların çok kısıtlanmış olması ile ilgilidir. Kamusal bankaların durumu çok daha iyidir, zira onlar, yıllık programların kendilerin sorumlu kıldığı işlemlerin gerçekleşmesi için avantajlı şartlarla Merkez Bankasına baş vurabilirler. Bu durum onlara mevduat konusunda da, diğer özel bankalarınkine kıyasla biraz daha imtiyazlı bir ortam sağlar.

Son iki yıl içinde, Merkez Bankası gayretini daha ziyade ziraî olmayan özel kesim üzerine çevirmiştir. Ticaret bankaları tarafından % 9 faizle açılan sanayi kredileri için % 5,25 nisbetinde yeni bir reeskont oranının tesisi ve banka ödünçlerine karşılık gayrimenkullerin garanti olarak kabul edilmek temayülü, bu yeni siyasete genişleme imkânı verebilecektir. Bununla beraber bu tedbirler ancak, en büyük kısmı idarî usullerle verilen banka kredilerinin önemsiz bir miktarını teşkil ederler. Şimdi, Merkez Bankasının beş yıllık bir dönemde ticaret bankaları senetlerinin reiskontunda gerekli tedbirleri almaları ve ticaret bankalarının ödünçleri karşılığında garanti olarak emlâk dışındaki diğer malları da kabul etmeleri temenni olunur. Şayet bankacılık sisteminin artan kaynaklar sağlaması ve faiz oranının piyasada gerçek bir gösterge rolü oynaması gibi bir duruma erişilseydi, bugünkü kredi verme sistemin yumuşatmak mümkün olurdu.

Halen Türkiye'de, bankalar, Merkez Bankası ve Hazine arasındaki ilişkiler incelenmektedir ve bu konuda bir çok yenilik teklif olunmuştur. Şu anda Merkez Bankası, görevi Hazineye kısa vâdeli avanslar vermek veya kamu kesiminin imtiyazlı borçlularına (Tekel Yönetimi, Şeker Şirketi, Sümerbank veya diğer İktisadî Devlet Teşekkülleri) kredi sağlamak, Toprak Mahsulleri Ofisi aracılığıyla ziraî fiatları destekleyen türlü sistemleri finanse etmek ve Ziraat Bankası aracılığıyla özel kesime verdiği kredilerle ziraate yardım etmekten ibaret olan bir Devlet bankasıdır. Bu çeşitli borçlu sınıfları, Birinci Plânın uygulama döneminde, Merkez Bankası tarafından verilen ek kredilerin % 80 inden fazlasını almışlardır.

Türkiye'de iktisadî ortamın batı Avrupa'nın kalkınmış ülkelerindeki gibi gittikçe kompleks duruma gelmiş olması, bu yöntemlerin ıslâhını artık kaçınılmaz hale getirmiştir. Böylece, mevsimsel ihtiyaçların değişikliklerine göre devlet tahvillerinin açık gişe şeklinde çıkartılması suretiyle bir para piyasası nüvesi teşkili uygun olacağından, Merkez Bankasının Hazineye doğrudan doğruya ödünç vermesine müsaade eden bağın gittikçe gevşemesinin doğru olup olmayacağı düşünülebilir. Ziraî fiat destek programlarını tamamen mevsimlik olan ihtiyaçları karşılayamaması halinde, Merkez Bankası bu görevi yerine getirmek zorunluluğundadır. Şüphesiz para miktarı, iktisadî büyümenin gereklerine cevap vermek ve iktisatta para âletinin öneminin çoğalması nedenleriyle, oldukça hızlı bir ahenkle artmaya devam edecektir. Gerçek kişilerin ve teşebbüslerin ellerinde gittikçe daha fazla nakit tutmayı arzu etmeleri tasarrufun önemli bir faktörüdür. Halen para miktarındaki artışın önemli bir nedeni, paranın Merkez Bankası tarafından piyasaya sürülmesidir.

Kredi mekanizması ıslâh edilirse, bu artışın faydaları eşit bir şekilde bütün bankacılık sistemine dağılır.

Türkiye'de daha uzun vâdeli krediler konusunda sermaye piyasasının hemen hemen hiç mevcut olmayışına dair çare bulmanın gereği gittikçe daha büyük bir önem kazanmaktadır. Halen teşebbüsler kredi ihtiyaçlarını, kârlarından doğan kendi tasarruflarının ve amortisman karşılıklarının kullanılması ve ticaret bankalarından alınan kısa vâdeli ödünçlerin yenilenmesi suretiyle karşılamaktadırlar. Nadiren, istenen şartlar yerine getirilmek suretiyle, iki ihtisaslaşmış banka olan Sinaî Kalkınma Bankası ve Sinaî Yatırım ve Kredi Bankasından kredi sağlanabilmektedir. Bazı marjinal durumlar dışında bu iki banka tahvil veya hisse senedi çıkarabilirler. Bununla beraber Türkiye'de, ticaret bankalarını, çıkartılan özel tahvilleri almaya ikna etmekten ibaret olan, ilginç bir deneme yapılmış ve böylece, en son çıkartılan % 13 faizli ve 5 ilâ 10 yıl vâdeli tahviller başarı ile satılmıştır.

Sinaî Kalkınma Bankası 1950 den sonra, Milletlerarası Finansman Şirketinin yardımı ile kuruldu. Hükümet son yıllarda Bankanın faaliyetlerini genişletmek için gayret sarfetmiş ve bu nedenle Dünya Bankasından, Avrupa Yatırım Bankasından, Birleşik Devletlerden ve Batı Almanya'dan önemli dış yardımlar almıştır. Banka, fonlarını münhasıran özel kesime, yeni sanayinin gelişmesini kolaylaştırmak ve mevcut teşebbüslerin modernleşmesine katılmak için verir. İlk yıllar, Sinaî Kalkınma Bankasının işlemlerinin hacmi düşük bir seviyede kalmıştır. Şimdi dahi, cari kredi artışı yılda 200 milyon liraya ulaşmamaktadır. Banka iştirak ettiği şirketlerin hisse senetlerinin bir miktarını portföyünde saklamıştır. Şimdi bunların bir kısmını elden

çıkarmak çabasıdadır. Böylece son olarak bir yılda kırk milyon liralık menkul kıymeti, İstanbul sermaye piyasasında satmıştır. Gelişmekte olan birinci sınıf teşebbüslere ait bu değerlerin kolayca alıcı bulması, Türkiye'de sermaye piyasasının teşekkülüne engel olan iki dar boğazı göstermektedir. Bunlar, iyi değerlerin arzının yetersizliği ve tasarruf erbabının tecrübesinin eksikliğidir. Gerçekte bu ikincisinin bertaraf edilmesi çok kolaydır.

Türkiye'deki teşebbüslerin bütün çoğunluğu, küçük aile işletmeleridir. Asıl esnafa gerekli finansman vasıtalarını sağlamak için, ticaret bankalarının uygun şartlarla verdiği kredisiz ve sermayesi 300 milyondan 1 milyar liraya çıkartılacak olan Halk Bankasının ödünçleri gibi tatmin edici bir çok imkânlar vardır. Buna karşılık, Türkiye'deki anonim şirketlerin sayısı 1200 civarında olduğu halde, menkul kıymetlerin İstanbul borsasında kote edilen, konusu finans olmayan teşebbüs sayısı yüze ulaşmaz. Aile teşebbüslerine, yabancı sermaye iştirakları elde etmek için rastlanan güçlükler Türkiye'ye has değildir, fakat bu işlemleri kolaylaştırmak için gerekli kanunî tedbirler alınmalıdır. Meclisin, birkaç yıldan beri münakaşası yapılan sermaye piyasası hakkındaki kanun tasarısını bu yıl kabul etmesi ümit edilmektedir. Bu tasarının hükümleri, bilhassa, bir şirket kurmak için gerekli asgari şahıs adedini 5 de 50 ye çıkarmak suretiyle artırmayı, çıkartılan menkul kıymetlerin satılması için özel bir usulün kurulmasını, şirket kazancının çift vergilendirilmesinin bertaraf edilmesini, sermayesi 5 milyon lirayı aşan bütün şirketlerin hisse senetlerinin borsaya mecburi olarak kote edilmesini ve yeni menkul kıymet çıkarılmasının önceden Maliye Bakanının onayına tabi oluşunun kaldırılmasını öngörmektedir. Şüphesiz bu düzen içerisinde

kamu ve özel kesim emisyonları için eşitliğin sağlanması gereklidir. Gerçekte halen, yalnız Devlet fonları banka ödünçleri karşılığında garanti olarak kabul edilebilir ve bütün şirketler yıllık kârlarının % 5'ini ve sermayelerinin % 20'sini rezerv olarak ellerinde tutmaya kanunen mecburdurlar. Ayrıca, tasarruf fonlarının yatırım alışkanlığının Türkiye'de çok az oluşunu, örgütlenmiş bir muhasebe uzmanlığı mesleğinin yokluğunda aramak lâzımdır. Bu durum teşebbüslerin mâli seviyelerini fazlasıyla etkiler ve banka ile müşteri arasındaki münasebetleri güçleştirir. Bu iki örnek, muhasebe uzmanlarından teşkil olunmuş gerçek bir kurulun varlığının önemini göstermekten uzaktır.

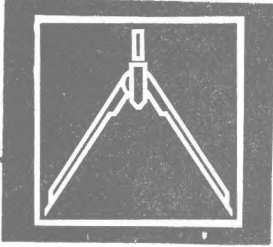
Tecrübeler, kurucu faaliyetlerde bulunan yatırım erbabının, bütün gelişmiş ülkelerde, sermaye piyasasının en sağlam desteği olduğunu göstermiştir. Bu konuda Türkiye'de özellikle emekli sandıkları, birkaç yıldan beri önemli çaba sarfetmektedirler. Bunların en önemlisi, Devlet tarafından yönetilen, memurlar Emekli Sandığıdır. Bundan başka, daha ler, silâh imâl işçileri, demiryolu işçileri az önemli olan, bilhassa silâhlı kuvvet ve maden işçileri emekli sandıkları vardır. Özel kesimde emekli sandıkları az sayıda ve önemsizdirler. Özel sigorta şirketlerinin kaynakları çok mahduttur. Sosyal Sigorta Kurumu ve Devlet Emekli Sandığı, Millî Yatırım Bankasının her yıl çıkardığı tahvillerin büyük bir kısmını almak zorunluluğunda olup, bu miktar 1868 de 2,5 milyar lirayı bulmuştur. Bu fonlar İktisadi Devlet Teşekküllerini finanse etmeye yararlar. Bu güne kadar bir çok otel inşa etmiş olan Emekli Sandığı, son olarak diğer bir yatırım şekline dönüp ülkenin güneyinde turistler için kurulacak olan iki tatil kampının finansmanına katılmıştır. Ordu Emekli Sandığı da, bazı özel tase-

rıların finansmanına katılmaktadır. Bu sandıkların, özel teşebbüslerin tahvil ve hisse senetlerini satın almaları yasağı kaldırılmıştır. Konjonktür durumu bu kamu kuruluşlarının bir süre daha sermaye piyasasını besleyen başlıca kaynak olarak kalacağını göstermektedir. An-

cak kamu kesiminin her yıl, onların artan mevcutlarının çok büyük bir kısmını almaması gerekir.

Not: Bu yazı «Études économiques de l'OCDE» nin, Türkiye ile ilgili Temmuz 1968 ayı sayısından alınmıştır.

— 0 —

İşletme İçinde Yetki İlişkileri

Yıldırım KILKIŞ
İşletme İktisadi Enstitüsü
Öğretim Üyesi

Bir işletmenin gelişmesi dolayısıyla organizasyon'da büyüme ve ufki ve şakuli genişlemeler başlar. Bu büyüme, işletme içinde yapılması gerekli yeni görevlerin ortaya çıkması, bu görevlerin çokluğu ve özel bilgi ve tecrübe istemesi dolayısıyla olur. Organizasyon birimlerinin bu suretle çoğalması, işletmenin hedeflerine varmak için bu birimler arasında âhenkli bir işbirliği kurulması zorunlu - ğunu tekrar ortaya koymaktadır.

İşletmenin muhtelif birimleri arasın da kurulması gerekli olan bu âhenkli işbirliği için, en üst kademedeki sevk ve idareci'den diğer kademelerdeki idareci - lere kadar verilmiş olan yetkiler arasın - daki ilişkileri burada inceleyeceğiz. Bu ilişkiler, organizasyonun yaşaması ve ba - şarılı çalışabilmesi için çok önemlidir.

Modern sevk ve idarecilik uygulama - sında yetki ilişkilerinin dört şekilde ol - duğu görülmektedir:

1 — Doğrudan doğruya sevk ve ida - re ilişkileri,

2 — Müşavere veya danışma sureti - le sevk ve idare ilişkileri,

3 — Fonksiyonel sevk ve idare iliş - kileri,

4 — Hizmetle ilgili sevk ve idare ilişkileri.

1 — Doğrudan doğruya sevk ve ida - re ilişkileri.

İşletme içinde, en yüksek sevk ve i - dareci kademesinden aşağıya doğru yetki devrinin gerektiği hallere doğrudan doğ - ruya sevk ve idare ilişkileri veya kısaca yetki hattı ilişkileri denilmektedir. Bu şekilde âmir, yetkilerinin bir kısmını, kendisine doğrudan doğruya bağlı olan bir idareciye, bu idareci de kendisine (doğrudan doğruya) bağlı bir diğerine devretmek suretile, yetkiler, yukarıdan

aşağıya doğru inen bir hat şeklinde yayılır. Her idarecinin bulunduğu organizasyon mevkiinde bir yetki kademesi teşekkül eder ve bu kademeler arasındaki ilişkiler organizasyonun yapısını meydana getirir.

Bu şekildeki yetki ilişkilerini bir misâl ile açıklayalım:

A İşletmesinin Umum Müdürüne bağlı 4 şube olduğunu kabul edelim. Bunlar teknik şube, satış şubesi, finansman şubesi ve personel şubesidir. Her şubenin müdürü doğrudan doğruya umum müdüre bağlıdır. Buna göre umum müdür her şube müdürüne doğrudan doğruya emir verir ve her şube müdürü de doğrudan doğruya umum müdüre karşı sorumlu mevkidedir.

Misâlimizi her şube içinde geliştirmek mümkündür. Teknik Şube Müdürüne fabrika müdürü, fabrika müdürüne de atelye şefleri doğrudan doğruya bağlıdır. Her âmir kimden talimat alacağını ve kime rapor edeceğini bilir. Bir âmin aldığı kararın uygulanması için bu kararın, kendisine verilen yetkiler içinde, bir diğer yetki kademesine ulaştırılması yeterlidir. Organizasyonun muayyen bir kısmından sorumlu olan âmir bu suretle kendi şube (veya organizasyon birimi) içinde uygulamayı gerçekleştirebilir.

2 — Müşavere veya danışma suretiyle sevk ve idare ilişkileri

İşletme organizasyonunun doğrudan doğruya yetki ilişkileriyle sevk ve idare edilmesi her zaman yeterli olmayabilir ve yukarıda da ifade edildiği gibi işlerin yürütülmesi bazı bilgi, tecrübe ve ihtisas'a ihtiyaç gösterebilir. Bu bilgi, tecrübe ve ihtisas'ı, işletmenin yetki hattı kademelerine temin eden teşkilât birimlerine

müşavere veya danışma birimleri adı verilir. (Bazı müellifler, bu fonksiyona «Kurmaya» yetkisi adı vermektedirler).

Yetki hattı kademelerine, kararların doğru verilmesi ve görevlerin başarı ile yürütülmesi için yardımcı olan bu organizasyon birimlerine verilen yetkiler, ancak âmirler seviyesinde ilişkilerle ifade edilir. İhtiyaca göre, herhangi bir organizasyon birimi seviyesinde kurulacak müşavere veya danışma biriminin âmiri, yardımcı olacağı yetki hattı kademesinin amirle doğrudan doğruya ilişkili olur. Müşavere veya danışma biriminin âmiri, kendi birimindeki personel üzerinde doğrudan doğruya yetkili olup, bu personel de kendisine karşı sorumludur.

Müşavere veya danışma suretiyle sevk ve idare ilişkilerini A işletmesine ait aşağıdaki misâller ile daha yakından görelim:

Bu işletmenin Teknik Şube müdürü, fabrikada imâl edilen mamulleri miktar, kalite ve maliyet bakımından kontrol ihtiyacını duymaktadır. Rekabetin şiddeti ve işletmenin itibarı, bu ihtiyacın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sebeple «Teknik Şube içinde İstihsal Kontrolü» servisi ihdas edilmiş ve bu servis, fabrikanın çalışmalarına ait malzeme ve mamul spesifikasyonlarını, miktarını, işçilik tutarını, muayyen zaman devreleri içinde toplayarak değerlendirmek ve geçen zaman devreleriyle mukayese etmek suretiyle Teknik Şube müdürlüğüne bilgi sağlamaya başlamıştır. Teknik Şube müdürü bu bilgilerle, fabrikanın çalışmalarını ve verimini yakından takip ve kontrol etmektedir.

Buna benzer örnekleri aynı işletmenin Satış, Finansman veya Personel Şubelerine de uygulayabiliriz.

Satış müdürü, piyasanın gelecekteki

talebinin miktarını ve özelliklerini mümkün olduğu kadar doğru bir şekilde bilmek isteyecektir, zira bu suretle piyasaya rakiplerinden evvel ve talebe en uygun özellikte mal arz ederek daha üstün bir mevki sağlayacaktır. Bunun için gerekli bilgileri sistemli şekilde toplayarak satış müdürlüğüne vermek üzere, Satış Şubesi içinde «Piyasa Araştırmaları» servisinin kurulması zarurî olacaktır.

Finansman Şubesi içinde «Bütçe Kontrolü» servisi; Personel Şubesi içinde «Ücret ve maaş servisi» veya «İş Hukuku Müşavirliği» gibi organizasyon birimleri müşavere veya danışma suretile yetki hattı kademelerine yardımcı olan fonksiyonları başarmak için kurulmuş diğer örnekler olarak zikredilebilir.

Bütün bu örneklerin, sevk ve idarecilik açısından müşterek tarafları, yetki ilişkilerinin uygulanmasında görülür. Buna göre, müşavere veya danışma birimlerinin âmirleri kendilerinden istenen bilgileri, bağlı bulundukları şube müdürlüğe doğru bir şekilde ve zamanında vermekten sorumludur. Meselâ «İstihşâl Kontrolü» servisinin şefi fabrikanın makine atelyesindeki bir aksaklığın düzeltilmesi için, bu atelye formen'inin veya fabrika müdürünün çalışmalarına müdahale edemez. Buna yetkisi yoktur. Eğer müdahale ederse Teknik müdürün veya fabrika müdürünün otoritesi zedelenecek ve yetki hattı bozulacağından, işletme içinde çeşitli organizasyon probleminin doğmasına yol açılacaktır.

Tecrübeli ve iyi görüş sahibi âmirler, müşavere ve danışma birimlerinin hizmetlerinden iyice yararlanmayı bilirler. Bu hizmetlerin işletme faaliyetlerine faydalı olabilmesi için müşavere veya danışma servisleri âmirlerinin, bağlı bulundukları yetki hattı âmirinin arzu veya eğilimine göre bilgi yetki hattı âmirine

vereceği yerde bunu kendisine saklayan veya yeterli bilgi vermeyen müşavere veya danışma servisinin, kendisinden beklenen yardımcı ve destek olma fonksiyonunu yerine getirilmemiş olacaktır. Bu konuda özet olarak şunu söyleyebiliriz ki, yetki hattı âmirine yapması gerekli işler değil, bu işleri yapmasına yardımcı olacak bilgileri, tavsiyeleri vermek, müşavere veya danışma hizmetini yerine getirenlerin esas vazifesidir. Bunları değerlendirerek işleri yürütecek kararları alacak ve emirleri verecek olan yetki hattı âmirinden başkası olamaz.

Müşavere veya danışma fonksiyonu çok eskiden beri ihtiyaç duyulmuş ve kullanılmış bir organizasyon uygulamasıdır. Devlet ve orduların idaresinde çok rastlanan bu uygulama şeklinin işletmelerde de tatbiki, organizasyon prensiplerinin kurucularından Frederick W. Taylor'un ortaya koyduğu sevk ve idarecilik esaslarının aşağıdaki gibi açıklanmasından sonra gelişmiştir. «İşlerin yürütülmesi esas olarak iki kısma ayrılabilir. İşin plânlanması ve işin uygulanması». Taylor'un bu fikirleri zamanla «âmirlik ve müşavere» faaliyetleri şeklinde gelişmiş ve işletmelerin sevk ve idaresinde bu günkü uygulamaya ulaşmıştır.

3 — Fonksiyonel sevk ve idare ilişkileri

İşletme faaliyetlerinin gerektirdiği hallerde (genellikle kolaylık ve başarı sağlamak gayesile), yetki hattı kademe-lerinde yer almış bulunan bir idarecinin bazı yetkilerinin bir diğer idareciye devredilmesi zorunlu olur. Yetkilerin sınırlı olması ve ancak muayyen fonksiyonların başarılması için yapılan bu işlem dolayısıyla bu şekil'e fonksiyonel yetki denilir ve bu yetkilerin uygulanmasının doğurduğu durumlar da fonksiyonel yetki ilişkileri adını alır.

Bu şekil ilişkileri yine A işletmesine ait basit bir misâl ile açıklayabiliriz:

Teknik şube müdürü, bilgi, tecrübe eğitim veya zaman ihtiyacı gibi çeşitli sebeplerle kendisine doğrudan doğruya bağlı olan fabrika müdürünü ve İstihsal Kontrolü servisinin şefini, Teknik Şube müdür yardımcısına bağlamıştır. Bu iki organizasyon biriminin faaliyetleriyle ilgili sevk ve idare yetkileri, bu durumda müdür yardımcısına geçmiştir. Adı geçen idareci normal olarak müşavere ve danışma görevlerini Teknik müdüre karşı yerine getirmekle beraber verilen yetkiler dolayısıyla kendisine bağlanan birimlere doğrudan doğruya emir vermek durumundadır. Bu suretle müdür yardımcısı yetki hakkında yeni bir kademe teşkil etmektedir.

Fonksiyonel yetkilerin sınırlı olması ve muayyen fonksiyonlarla bağlanması şarttır, aksi takdirde, yetki hattının dengesi bozulur ve organizasyon kademeleri arasında sürtünmeler, hoşnutsuzluklar meydana gelebilir.

Fonksiyonel yetkiler, üst âmir tarafından, daha aşağı kademede bir diğer âmire de devredilebilir. Bu işlemde esas olan işlerin sür'atle ve kolaylıkla görülmesinin sağlanmasıdır.

4 — Hizmetle ilgili sevk ve idare ilişkileri

İşletme bölümlerindeki faaliyetlerin

icabı, benzer çalışmaların gerektirdiği hallerde, bu çalışmaları ayrı bir organizasyon biriminde toplamak daha uygun olabilir. Bu uygulugun esası ekonomik mülâhazalar veya özel bilgi ve tecrübeye duyulan ihtiyaçtır. Bir fabrikanın muhtelif atelyelerinde yapılan işlerin kontrolü görevini her atelye şefi yerine getirebilir. Ancak bu görevi yaparken, esas görevini yapmaya yeterli zamanı kalmazsa, fabrika müdürü, atelyelerin dışında ve doğrudan doğruya kendisine bağlı bir kontrol servisi kurulmasını ister. Bu suretle kontrol görevi daha etkili ve ekonomik olacaktır. Aynı şekilde, her atelyenin bakımı işleri ayrı bir bakım servisin de veya büro hizmetleri genel hizmetler servisinde toplanabilir.

Hizmet birimleri âmirleri bazen doğrudan doğruya yetki hattında, bazen de müşavere veya danışma kademesinde yer alırlar. Bu hususta işletmenin ihtiyaçları veya âmirin kabiliyeti karara tesir edebilir. Meselâ bakım servisi, muhtelif atelyelerdeki teçhizatın bakımı için tavsiyelerde bulunmak suretile veya bakımı bilfiil yaptırmak suretile bu iki yetki şekinden birisinin uygulanmasını sağlıyabilir. Unutulmaması lâzım gelen husus, bu şekillerin uygulanması için karar verilmesinin ancak yetki hattı kademelerindeki âmirin yetkisinde olduğudur.

(SANAYİ DERGİ'sinden)

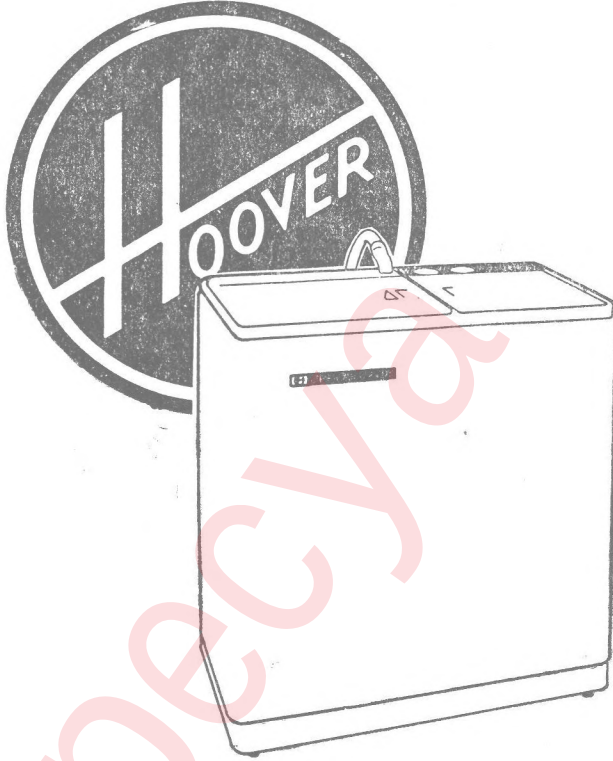
ORHAN

BULDAÇ

Sorunlarımız

Fiatı 10. - TL

***NOT : Mezunlar Cemiyetimizden
temin edilebilir.***

DÜNYADA EN ÇOK SATILAN ÇAMAŞIR MAKİNESİ

**Mataş Ticaret A.Ş. Halaskârgazi Cad. 133
Pangaltı - İstanbul Tel: 47 44 30**

ALMAN TELEVIZYONLARI

Kızılay Atatürk Bulvarı
85/2-A Kalaç Ap. Kat 1

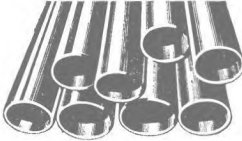
Şekerci Hacı Bekir
Üstünde

Tel : 17 94 96

Yenişehir - Ankara

1969 yılında da

Boru, Profil ve Soğuk çekme Bant
tesislerimizde imal edilen yüzden fazla
çeşitle resmi ve hususi sektörün
hizmetindeyiz.

SANAYİ BORULARI
DKP (Soğuk çekilmiş
banttan mamul)

EBADİ mm.

13X1	40X1.50
16X1	42X1.20
17X2	42X1.50
19X1	45X1.20
21X1	45X1.50
25X1	48X1.50
25X1.2	51X1.50
25X1.50	51X2
25X2	60X1.5
32X1	60X2
32X1.20	63X2
32X1.50	76X1.50
35X1.20	76X2
35X1.50	89X1.50
38X1.20	89X2
38X1.50	114X2
40X1.20	

SİYAH BORULAR

EBADİ mm.

17X2.25	49X3.2
21X2.6	60X3.6
27X2.6	76X3.6
33.5X3.2	89X4
42X3.2	114X4.5

**SİPARİŞ ÜZERİNE İMAL
EDİLEN BORULAR**

EBADİ mm.

120X1.5 mm. İla 5 mm.	
139X1.5 »	»
152X1.5 »	»
168X1.5 »	»
194X1.5 »	»

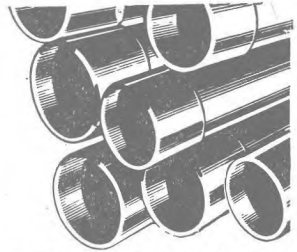
**PROFİL BORULAR
(DKP)**

EBADİ mm.

10X10X1	20X40X1.50
10X20X1	30X30X1.20
15X15X1	30X30X1.50
10X30X1	25X40X1.50
15X25X1	32X32X1.20
20X20X1	32X32X1.50
20X30X1	40X40X2
20X30X1.2	30X50X2
25X25X1	40X60X2
25X25X1.20	50X50X2
20X40X1.2	

**KALIN PROFİL
BORULAR
(SİYAH)**

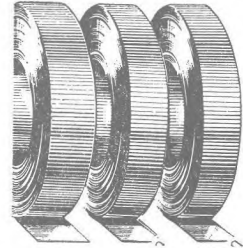
40X60X2.60	ila 4 mm.
50X50X2.80	» 4 mm.
60X60X2.60	» 4 mm.
60X80X2.6	» 4 mm.
100X100X2.6	» 4 mm.

SU VE GAZ BORULARI

TSE 301 } ISO R65 orta, BS 1387 orta, 1957 ve
DIN 2440 }
NFE 20025 orta - 1959 normları mukabildir.

Yarımda		De Kütür	El Kalınlığı	Düz Boru Ağırlığı	Manşonlu Boru Ağırlığı
Inch	Yarı	(mm)	(mm)	(Kg/m)	(Kg/m)
1/2"	16	21.3	2.65	1.220	1.230
3/4"	20	26.9	2.65	1.680	1.690
1"	25	33.7	3.25	2.440	2.460
1 1/4"	32	42.4	3.25	3.140	3.170
1 1/2"	40	48.3	3.25	3.610	3.650
2"	50	60.3	3.65	5.100	5.170
2 1/2"	65	76.1	3.65	6.510	6.630
3"	80	88.9	4.05	8.470	8.640
4"	100	114.3	4.50	12.100	12.400

BANTLAR

Kalınlıklar

0.30	1.00
0.40	1.20
0.50	1.50
0.60	1.75
0.70	2.00
0.80	
0.90	

Genişlik: 8 mm. den 400 mm. ye kadar

BORU SANAYİİ

ANONİM ŞİRKETİ - İSTANBUL

SERMAYE VE İHTİYATLAR: 30.000.000.- TL.
YATIRIMLARIN TUTARI : 37.000.000.- TL.

(1968 sonunda)

Tophane, Salıpaazarı Han Kat 8 İSTANBUL

Tel: 490002-490003

ASABÎ...

...baş ağrılarına karşı

GRİPİN

GRİPİN, baş, diş, adale, sinir, lumbago ve romatizma ağrılarını teskin eder

GRİPİN, grip ve nezle başlangıcında birçok fenalıkları önler

GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

faydalıdır

(Yeni Ajans 1159/1061)

ARSLAN

tuğla

ATEŞ TUĞLASI
YAPI TUĞLASI

FABR.: Sıhıhtar C. 148 Eyüp-Tel : 21 11 32 - MAĞ.: Tersane Cad. 67 Karaköy-Tel : 44 30 40

**Şiddetli
baş
ağrılarına
karşı**

o - 145

OPON
KULLANINIZ

**OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago,
romatizma ağrılarını teskin eder**

**OPON, bayanların muayyen zaman-
lardaki sancılarında faydalıdır**

OPON günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans 1160/1062)

**YAVRUNUZUN İLERİYE GÜVENLE
BAKABİLMESİ**

**şimdiden yapacağınız tasarruflarla
mümkündür.**

AKBANK

yüzlerce boya...

yüzlerce isim var...
fakat en iyisi,
ÇBS boyalarıdır.

Evet, ÇBS Boya Sanayii modern tesislerinde, mütehasıs kimya mühendisleri ve personel kadrosunun idaresinde her çeşit boya ve yardımcı maddelerini sizler için imal etmektedir.

İşte ispatı...

ÇBS plastik boyaları her zevke uyan cazip renkleri ve üstün kalitesiyle evinize, büronuza hasılı bulunduğunuz, çalıştığınız her yere canlılık kazandırır.

BELCO sellülozik boya çeşitleri dünya sellülozik boya sanayiine

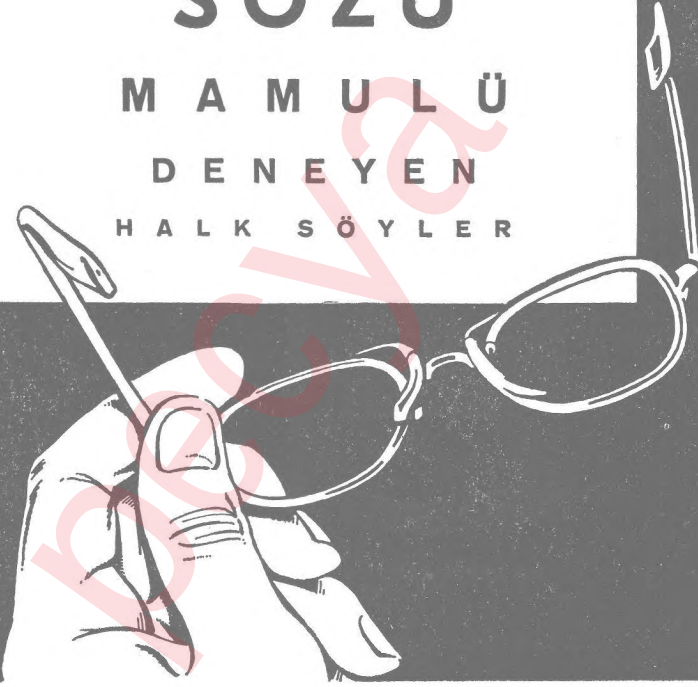
yepyeni bir sistem, yepyeni bir kalite getirmiştir. Bütün Batı ülkelerinde olduğu gibi yurdumuzda da tercihle tatbik edilmektedir.

DAHA İYİSİ YOKTUR

ÇAVUŞOĞLU BOYA SANAYİİ — İSTANBUL
KARAKÖY, FERMEİEGİLER NO. 56—58 TEL: 49 67 10 (DÖRT HAT)

**S
ON
SÖZÜ
MAMULÜ
DENEYEN
HALK SÖYLER**

Arçelik, yüzbinlerce Türk yuvasında, yiyecek ve içecekleri soğutma ve muhafaza problemini en iyi şekilde halletmiştir. Arçelik'e gösterilen bu güven size de güven verecektir.

ARÇELİK

Hergün dünden ilerde

(Yeni Aians 1158/1060)

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C.ZİRAAT BANKASI

Bizi tercih edenlere sorduk!

Neden Türkiye Halk Bankası?

Emniyetli, sür'atli ve müşteriye kolaylık sağlayan bir bankacılık servisiniz var.

Küçük Sanayi'yi kaldırmak gibi güzel bir gayeniz var.

Hizmeti müşterinin ayağına götürebilmek için her yıl bir çok yeni şubeler açıyorsunuz.

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

Delta Reklamcılık